

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (;) ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΞ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στη θεματική υποενοότητα «*Εμπειρίες και δυσκολίες από την εφαρμογή της νομοθεσίας για την ΥΑΕ*» του 1^{ου} Συνεδρίου για την Υγεία και Ασφάλεια της Εργασίας. Πραγματεύεται την ύπαρξη ή μη - σε ποια έκταση και με ποιες προϋποθέσεις - αστικής ευθύνης Τεχνικού Ασφαλείας σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος. Οι ιδιαιτερότητες του ρόλου του Τεχνικού Ασφαλείας, καθώς και το γενικότερο πνεύμα των διατάξεων για την υγεία και ασφάλεια της εργασίας είναι έννοιες κρίσιμες, εν όψει και της έντονης περιπτωσιολογίας, για την ύπαρξη ή μη αστικής ευθύνης του Τεχνικού Ασφαλείας. Γι' αυτό παρατίθεται πρώτα το γενικότερο νομικό πλαίσιο, όπως κωδικοποιήθηκε με το νέο «*Κώδικα Νόμων για την Υγεία και την Ασφάλεια των Εργαζομένων*», εστιάζοντας κυρίως στις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του Τεχνικού Ασφαλείας, που αντιπαραβάλλονται με των λοιπών οργάνων για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας (Ιατρού Εργασίας και Επιτροπής Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων) καθώς και με του εργοδότη. Αναφέρονται, έπειτα, περιληπτικά και, κατά το δυνατόν περιεκτικά βασικές νομικές έννοιες αστικού δικαίου που εκτίθενται σε αδρές γραμμές, συνοπτικά, το νομικό πλαίσιο για την αστική ευθύνη σε περίπτωση εργατικών ατυχημάτων. Τονίζεται, κυρίως, η ευθύνη του εργοδότη και των προστηθέντων του, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο Τεχνικός Ασφαλείας. Τέλος, εντάσσεται ο Τεχνικός Ασφαλείας στο υπάρχον πλαίσιο ευθύνης και αναλύονται οι προϋποθέσεις αστικής ευθύνης του, λαμβάνοντας υπόψη τον ιδιαίτερο ρόλο του, ως όργανο επιφορτισμένο με τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση.

Ι. ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α. Νομικό πλαίσιο Υγείας και Ασφάλειας της Εργασίας:

Η πορεία από τον ΓπΛΔ/1911 «περί υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας και ωρών εργασίας» (ΦΕΚ 319 Α'/21.11.1911) προς τον ν. 3850/2003 «Κώδικας Νόμων για την Υγεία και Ασφάλεια των Εργαζομένων» (ΦΕΚ 84/Α'/2.6.2010).

Η υγεία των Ελλήνων Πολιτών αποτελεί πρωταρχικό σκοπό της Πολιτείας, πηγάζει δε και από συνταγματική επιταγή (18§3 Σ). Η προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων αποτελεί εξειδίκευση της παραπάνω επιταγής. Δεδομένου και του πολύ υψηλού αριθμού εργατικών ατυχημάτων,ⁱ δημιουργήθηκε η ανάγκη να λαμβάνονται, ορισμένοι προληπτικοί κανόνες σχετικά με την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων. Οι κανόνες αυτοί ισχύουν παράλληλα με τη βασική υποχρέωση πρόνοιας του άρθρου 662 ΑΚ.ⁱⁱ

Πράγματι, οι διατάξειςⁱⁱⁱ για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων χρονολογούνται από το 1911. Πρώτη νομοθετική ρύθμιση αποτέλεσε ο ν. ΓπΛΔ/1911 «περί υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας και ωρών εργασίας» (ΦΕΚ 319 Α'/21.11.1911), ο οποίος τροποποιήθηκε με το ν. 2193/1920 «περί τροποποίησης και συμπληρώσεως διατάξεων εργατικών τινών νόμων» (ΦΕΚ 129/Α'/13.6.1920) και κωδικοποιήθηκε με το ΒΔ της 25.8.20 «περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφάλειας διατάξεων» (ΦΕΚ 200/Α'/5.9.1920). Το ΠΔ της 14.3.20 «περί υγιεινής και ασφάλειας των πάσης φύσεως βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργοστασίων, εργαστηρίων κλπ» (ΦΕΚ 112/Α'/22.3.1934) αποτέλεσε για χρόνια το θεμέλιο για την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων υγιεινής και ασφάλειας.

Ο αριθμός των νομοθετημάτων αυξανόταν όσο πλήθαιναν οι ρυθμίσεις του παράγωγου κοινοτικού δικαίου.^{iv} Ο ν. 1568/1985 εισήγε νέους βασικούς θεσμούς πρόληψης,^v όπως, ενδεικτικά, το δικαίωμα των εργαζομένων να συστήνουν επιτροπές υγιεινής και ασφάλειας στις επιχειρήσεις (Ε.Υ.Α.Ε.), την υποχρέωση των εργοδοτών για απασχόληση τεχνικού ασφαλείας (εφεξής ΤΑ) και γιατρού εργασίας (εφεξής ΓΕ) για το προσωπικό της επιχείρησης, τη σύσταση συμβουλίου υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας σε εθνικό (Σ.Υ.Α.Ε.) και σε νομαρχιακό (Ν.Ε.Υ.Α.Ε.) επίπεδο και επέβαλε την εφαρμογή γενικών αρχών που διέπουν την εργασία.^{vi}

Ο ν. 2224/1994 «Ρύθμιση θεμάτων ... υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων... και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 112/Α'/6.7.1994) επέκτεινε τις διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, εκτός από τον εργοδότη, και σε κάθε κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα και προμηθευτή που παραβαίνει τις διατάξεις για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων.

Με το ΠΔ 17/1996, «μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (ΦΕΚ 11/Α'/18.1.1996), τροποποιήθηκε σε ορισμένα σημεία ο ν. 1568/1985, όπως για παράδειγμα η απασχόληση ΤΑ κατέστη πλέον υποχρεωτική σε όλες τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, καλύφθηκαν τα κενά του χωρίς να επηρεαστεί η φιλοσοφία του.^{vii}

Με το άρθρο 9 του ν. 3144/2003 «κοινωνικός διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 11/Α'/8.5.2003)

συμπληρώθηκαν οι διατάξεις του ν. 1568/1985 και προβλέφθηκε η δυνατότητα του εργοδότη να αναλάβει ο ίδιος καθήκοντα ΤΑ εφόσον, ανάλογα με το είδος της επιχείρησης, διαθέτει το απαραίτητο επίπεδο σπουδών ή άδεια ασκήσεως επαγγέλματος εμπειροτέχνη ή εφόσον παρακολουθήσει προγράμματα επιμόρφωσης σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας.

Οι βασικές, ως άνω, ρυθμίσεις, όπως ισχύουν μετά τις τροποποιήσεις τους, μαζί με όλες τις υπόλοιπες, διατάξεις για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, συγκεντρώθηκαν, συστηματοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, από την Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης (Κ.Ε.Κ.), της οποίας σκοπός είναι ο περιορισμός της πολυνομίας και η κωδικοποίηση και αναμόρφωση της νομοθεσίας. Συστάθηκε, έτσι, ο νέος «Κώδικας Νόμων για την Υγεία και την Ασφάλεια των Εργαζομένων», που κυρώθηκε, πριν λίγους μήνες, με τον ν. 3850/2010 (ΦΕΚ 84/Α/2.6.2010). Κατά την κωδικοποίηση έγιναν οι αναγκαίες φραστικές μεταβολές. Σημαντική καινοτομία του νέου Κώδικα αποτελεί η αντικατάσταση του όρου «υγιεινή» από τον όρο «υγεία», εναρμονιζόμενου έτσι με την εδραιωμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη από το 1992 ορολογία. Συνεπώς, στον Κώδικα, ο όρος «υγιεινή» χρησιμοποιείται μόνο με την έννοια της ατομικής υγιεινής των εργαζομένων. Τέλος, κατά την κωδικοποίηση, κάποιες διατάξεις παραρτήθηκαν, είτε επειδή στην πράξη είχαν σιωπηρώς καταργηθεί, διότι τα σχετικά θέματα ρυθμίζονται ήδη με νεότερες διατάξεις είτε επειδή αποτελούσαν διατάξεις με προσωρινή ισχύ είτε διότι απλώς καθόριζαν την έναρξη των νομοθετημάτων ή ρύθμιζαν την κατάργηση διατάξεων προγενέστερων νομοθετημάτων.^{viii} Η έναρξη ισχύος του νέου Κώδικα ορίστηκε στις 2 Ιουλίου 2010, δηλαδή ένα μήνα μετά τη δημοσίευσή του.

B. Όργανα βελτίωσης των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση:

1. Τεχνικός ασφαλείας:

Έννοια, νομικό πλαίσιο, αρμοδιότητες και υποχρεώσεις.

Ο ορισμός της έννοιας του ΤΑ δεν παρατίθεται από το νομοθέτη, παρόλο που στο νόμο υπάρχουν ορισμοί για τους εργαζομένους, τον εργοδότη, την επιχείρηση, τους τόπους εργασίας και την αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας (3 ν. 3850/2010). Μόνο στην ελληνική νομολογία^{ix} έχει προταθεί ορισμός για τον ΤΑ, κατά τον οποίο «ΤΑ είναι το όργανο εκείνο, που συνδεδεμένο με την, υποχρεωμένη να προσλάβει τέτοιο πρόσωπο, βιομηχανική επιχείρηση, με σύμβαση εργασίας, έχει καθήκον να παρεμβαίνει συμβουλευτικά στον εργοδότη κάνοντας του υποδείξεις και παρέχοντάς του συμβουλές προς διασφάλιση των όρων και συνθηκών ασφαλείας στους απασχολούμενους στην επιχείρηση μισθωτούς, επιβλέποντας παράλληλα κάθε τι που σχετίζεται με την ασφαλή παραμονή και διεξαγωγή της εργασίας αυτών.». Θα μπορούσε, επίσης, με άλλα λόγια να ειπωθεί ότι «**τεχνικός ασφαλείας είναι ο επιστήμονας ή/και εμπειροτέχνης, ο οποίος ανήκει στο προσωπικό της επιχείρησης ή είναι εξωτερικός συνεργάτης, αναλαμβάνει καθήκοντα δυνάμει έγγραφης, κατατιθέμενης στην αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας, σύμβασης με τον εργοδότη και αποτελεί όργανο βελτίωσης των συνθηκών εργασίας στην επιχείρησης, πρωτίστως συμβουλευόντας τον εργοδότη σε θέματα ασφαλείας του προσωπικού της επιχείρησης, όπως και για όσο χρόνο νόμος ορίζει.**»

Ειδικότερα, ο ν. 3850/2010 υποχρεώνει όλες τις επιχειρήσεις, που απασχολούν έστω και έναν εργαζόμενο, να χρησιμοποιούν υπηρεσίες ΤΑ (8§1^x-πρώην 4§2 ΠΔ 17/1996 και 8§2-πρώην 4§1 ν. 1568/1985). Προς την καθολική αυτή υποχρέωση διατυπώθηκαν επιφυλάξεις^{xi} και καταδείχθηκε ότι, ιδίως μικρές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να εξαιρεθούν, όταν αυτό δε θα επέφερε συνέπειες στην υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων (π.χ. εργοδότες που απασχολούν έναν περιοδεύοντα πωλητή, ιδιοκτήτες περιπτέρων ή ακόμα δικηγόροι και συμβολαιογράφοι που απασχολούν έναν μισθωτό).

Το νομικό πλαίσιο για την πρόσληψη ΤΑ είναι ευέλικτο.^{xii} Επιτρέπει στον εργοδότη, υπό προϋποθέσεις, να αναλάβει ο ίδιος καθήκοντα ΤΑ, εφόσον έχει το επίπεδο σπουδών που ορίζει ο νόμος ή ακολουθήσει πρόγραμμα επιμόρφωσης (άρθρο 16§1 πρώην 9§1 ν. 3144/2003). Δύναται βέβαια να απευθυνθεί σε Εξωτερικές Υπηρεσίες Προστασίας και Πρόληψης – ΕΞΥΠΠ (23§1-πρώην 5§1 ΠΔ 17/1996) ή ακόμα να συστήνει Εσωτερική Υπηρεσία Προστασίας και Πρόληψης – ΕΣΥΠΠ, όπου ο νόμος το απαιτεί (9§9 και 9§10-πρώην 5§9 και 5§10 ΠΔ 17/1996).

Η σύμβαση πρόσληψης ΤΑ γίνεται εγγράφως, αποτελώντας συστατικό τύπο,^{xiii} και αντίγραφο της κοινοποιείται στην αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας (9§5-πρώην 4§4 ν. 1568/1985). Η ανάθεση καθηκόντων ΤΑ σε άτομο εντός της επιχείρησης, γίνεται εγγράφως από τον εργοδότη και αντίγραφο της κοινοποιείται στην αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας, συνοδεύεται δε απόλυτα από αντίστοιχη δήλωση αποδοχής του (9§6-πρώην 4§7α ΠΔ 17/1996, όπως συμπληρώθηκε από το 2§3 ΠΔ 159/1999). Συνεπώς, δεν μπορεί να υπάρξει de facto ανάθεση και ανάληψη καθηκόντων τεχνικού ασφαλείας στην περίπτωση που δεν

έχουν τηρηθεί οι έγγραφες διατυπώσεις και ο εξωτερικός συνεργάτης ή εργαζόμενος δεν έχει τα απαιτούμενα από το νόμο προσόντα.^{xiv} Ομοίως, προφανώς, και όταν ο ανωτέρω έχει μεν τα τυπικά προσόντα αλλά δεν έχουν τηρηθεί οι έγγραφες διατυπώσεις.

Οι ελάχιστες ώρες, κατ' έτος, απασχόλησης του ΤΑ, ορίζονται από το γινόμενο του αριθμού των εργαζομένων της επιχείρησης επί ένα συγκεκριμένο συντελεστή, που αναλογεί στην κατηγορία που κατατάσσεται η κάθε επιχείρηση σύμφωνα με την δραστηριότητά της (2§1-πρώην 3 ΠΔ 294/1988 και 2§2-πρώην 4§3 ΠΔ 17/1996). Ο συνολικός χρόνος απασχόλησης, είτε σε μία είτε σε περισσότερες επιχειρήσεις, κατανέμεται με κοινή συμφωνία εργοδότη και ΕΥΑΕ (21§4-πρώην 3§2 ΠΔ 294/1988) και δεν μπορεί να υπερβαίνει τον προβλεπόμενο χρόνο απασχόλησης μισθωτού (21§3α-πρώην 4§3α ΠΔ 17/1996) αλλά ούτε και να υπολείπεται της ειδικότερης πρόβλεψης του νόμου - 25, 50 και 75 ώρες ετησίως για επιχειρήσεις έως και 20, 50 και περισσότερων των 50 άτομων αντίστοιχα (21§2-πρώην 4§3 ΠΔ 17/1996).

Ο εργοδότης μπορεί να αναθέσει στον ΤΑ και άλλα καθήκοντα πέραν του, ως άνω, ελαχίστου ορίου (15§3-πρώην 7§3 ν. 1568/1985) ή στον μισθωτό καθήκοντα τεχνικού ασφαλείας (9§6-πρώην 4§7α ΠΔ 17/1996, όπως συμπληρώθηκε με το 2§3 ΠΔ 159/1999). Οριακό ζήτημα αποτελεί το αν ο μισθωτός, που θα εκτελεί προσθέτως καθήκοντα ΤΑ θα προστατεύεται από την απόλυση και για την κύρια απασχόλησή του ή αν ο ΤΑ που θα αναλαμβάνει πρόσθετα καθήκοντα θα διακινδυνεύει να απωλέσει την ηθική του ανεξαρτησία έναντι του εργοδότη.^{xv}

Δεν ορίζεται το είδος της σύμβασης μεταξύ εργοδότη και ΤΑ. Στην πράξη επικρατεί η σύμβαση εξηρημένης εργασίας.^{xvi} Υποστηρίζεται δε,^{xvii} ότι σε αυτήν απέβλεψε ο νομοθέτης, κάτι που φανερώνεται και από την ορολογία (πρόσληψη, απόλυση, απασχόληση) που χρησιμοποιείται στο νόμο. Η ελληνική νομολογία φαίνεται να την υιοθετεί, ορίζοντας ότι «εμμέσως πλην σαφώς» η σύμβαση ΤΑ προσιδιάζει στη μορφή της εξαρτημένης εργασίας έχοντας όμως «τις ιδιομορφίες και τις ιδιαιτερότητες που επιβάλλει ο νόμος».^{xviii} Έχει υποστηριχθεί,^{xix} όμως, ότι η απασχόληση ΤΑ με σύμβαση έργου δεν υποκρύπτει απαραίτητα σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, συνεπώς, λόγω της ευχέρειας που παρέχει ο νόμος, μπορεί ο ΤΑ να απασχοληθεί και δυνάμει σύμβασης έργου.

Ο ΤΑ έχει ηθική ανεξαρτησία απέναντι στον εργοδότη και στους εργαζομένους (άρθρο 15§4-πρώην 7§4 ν. 1568/1985) και γι' αυτό η διαφωνία του σε θέματα ασφαλείας με τον εργοδότη δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο καταγγελίας. Η καταγγελία της σύμβασης ΤΑ πρέπει να είναι αιτιολογημένη ή να μην υποκρύπτει διαφωνία εργοδότη και ΤΑ σε θέματα αρμοδιότητάς του.^{xx} Για την απόλυση του ΤΑ δεν απαιτείται να συντρέχει σπουδαίος λόγος,^{xxi} απλώς αντιστρέφεται το βάρος απόδειξης εις βάρος του εργοδότη.^{xxii} Οι προϋποθέσεις της καταγγελίας στην περίπτωση που ο ΤΑ είναι και μισθωτός της επιχείρησης θα κριθούν, κατ' αρχήν, χωριστά για κάθε είδος εργασίας.^{xxiii}

Τα προσόντα του ΤΑ καθορίζονται από το νόμο. Ο εργοδότης, πριν την ανάθεση καθηκόντων ΤΑ, υποχρεούται να προβαίνει κατά την πρόσληψή του σε ορισμένες διατυπώσεις, όπως να γνωστοποιεί στην αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα του ΤΑ καθώς και τυχόν απασχόληση του σε άλλη επιχείρηση, το χρόνο απασχόλησης, τα καθήκοντα (9§4-πρώην 4§3 ν. 1568/1985 και 4§7 ΠΔ 17/1996, όπως συμπληρώθηκε από το 2§2 ΠΔ 159/1999) και να υποβάλλει κατάσταση προσωπικού, όπου αναφέρονται τα στοιχεία του ΤΑ, χωρίς να απαιτείται η υπογραφή του τελευταίου.^{xxiv} Η Επιθεώρηση Εργασίας οφείλει να εξετάζει τα υποβαλλόμενα στοιχεία και να ενημερώνει τον εργοδότη αναφορικά με το νομότυπο και νόμιμο της ανάθεσης.^{xxv}

Ο ΤΑ παρέχει στον εργοδότη, με τον οποίο συνδέεται συμβατικά, **υποδείξεις και συμβουλές**, γραπτά ή προφορικά, σε θέματα σχετικά με την υγεία και ασφάλεια της εργασίας και την πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων. Τις γραπτές υποδείξεις ο ΤΑ καταχωρεί σε ειδικό βιβλίο της επιχείρησης, το οποίο σελιδομετρείται και θεωρείται από την επιθεώρηση εργασίας. Ο εργοδότης έχει υποχρέωση να λαμβάνει γνώση ενυπογράφως των υποδείξεων που καταχωρούνται σ' αυτό το βιβλίο (14§1-πρώην 6§1 ν. 1568/1985).

Ειδικότερα ο ΤΑ **συμβουλεύει** σε θέματα σχεδιασμού, προγραμματισμού, κατασκευής και συντήρησης των εγκαταστάσεων, εισαγωγής νέων παραγωγικών διαδικασιών, προμήθειας μέσων και εξοπλισμού, επιλογής και ελέγχου της αποτελεσματικότητας των ατομικών μέσων προστασίας, καθώς και διαμόρφωσης και διευθέτησης των θέσεων και του περιβάλλοντος εργασίας και γενικά οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, **ελέγχει** την ασφάλεια των εγκαταστάσεων και των τεχνικών μέσων, πριν από τη λειτουργία τους, καθώς και των παραγωγικών διαδικασιών και μεθόδων εργασίας πριν από την εφαρμογή τους και **επιβλέπει** την εφαρμογή των μέτρων υγείας και ασφαλείας της εργασίας και πρόληψης των

ατυχημάτων, **ενημερώνοντας** σχετικά τους αρμόδιους προϊσταμένους των τμημάτων ή τη διεύθυνση της επιχείρησης (14§2-πρώην 6§2 ν 1568/1985).

Για την **επίβλεψη** των συνθηκών εργασίας ο ΤΑ έχει υποχρέωση, να **επιθεωρεί** τακτικά τις θέσεις εργασίας από πλευράς υγείας και ασφάλειας της εργασίας, να **αναφέρει** στον εργοδότη οποιαδήποτε παράλειψη των μέτρων υγείας και ασφάλειας, να **προτείνει** μέτρα αντιμετώπισής της και να **επιβλέπει** την εφαρμογή τους, να **επιβλέπει** την ορθή χρήση των ατομικών μέσων προστασίας, να **ερευνά** τα αίτια των εργατικών ατυχημάτων, να **αναλύει** και **αξιολογεί** τα αποτελέσματα των ερευνών του και να **προτείνει** μέτρα για την αποτροπή παρόμοιων ατυχημάτων, να **εποπτεύει** την εκτέλεση ασκήσεων πυρασφάλειας και συναγερμού για τη διαπίστωση ετοιμότητας προς αντιμετώπιση ατυχημάτων (15§1-πρώην 7§1 ν. 1568/1985).

Για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση ο ΤΑ έχει υποχρέωση να **μεριμνά** ώστε οι εργαζόμενοι στην επιχείρηση να τηρούν τους κανόνες υγείας και ασφάλειας της εργασίας και να τους **ενημερώνει** και **καθοδηγεί** για την αποτροπή του επαγγελματικού κινδύνου που συνεπάγεται η εργασία τους, να **συμμετέχει** στην κατάρτιση και εφαρμογή των προγραμμάτων εκπαίδευσης των εργαζομένων σε θέματα υγείας και ασφάλειας της εργασίας (15§2-πρώην 7§2 ν. 1568/1985).

2. Επιτροπή Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων (ΕΥΑΕ) - Εκπρόσωποι των Εργαζομένων σε θέματα Υγείας και Ασφάλειας.

Η Ε.Υ.Α.Ε. ή ο εκπρόσωπος των εργαζομένων είναι όργανο με αρμοδιότητες σε θέματα ασφαλείας της εργασίας, που μοιάζουν αρκετά με αυτές του ΤΑ.

Ειδικότερα, **μελετά** τις συνθήκες εργασίας στην επιχείρηση, **προτείνει** μέτρα για τη βελτίωση τους και του περιβάλλοντος εργασίας, **παρακολουθεί** την τήρηση των μέτρων για την υγεία και την ασφάλεια και **συμβάλλει** στην εφαρμογή τους από τους εργαζομένους, σε περιπτώσεις σοβαρών εργατικών ατυχημάτων ή σχετικών συμβάντων **προτείνει** τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή επανάληψής τους, **επισημαίνει** τον επαγγελματικό κίνδυνο στους χώρους ή θέσεις εργασίας και **προτείνει** μέτρα για την αντιμετώπισή του, συμμετέχοντας έτσι στη διαμόρφωση της πολιτικής της επιχείρησης, για την πρόληψη του επαγγελματικού κινδύνου, **ενημερώνεται** από τη διοίκηση της επιχείρησης για τα στοιχεία των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών που συμβαίνουν σε αυτήν, **ενημερώνεται** για την εισαγωγή στην επιχείρηση νέων παραγωγικών διαδικασιών, μηχανημάτων, εργαλείων και υλικών ή για τη λειτουργία νέων εγκαταστάσεων σε αυτή, στο μέτρο που επηρεάζουν τις συνθήκες υγείας και ασφάλειας της εργασίας, **σε περίπτωση άμεσου και σοβαρού κινδύνου καλεί** τον εργοδότη να λάβει τα ενδεδειγμένα μέτρα, χωρίς να αποκλείεται και η διακοπή λειτουργίας μηχανήματος ή εγκατάστασης ή παραγωγικής διαδικασίας, **μπορεί να ζητεί** τη συνδρομή εμπειρογνομητών για θέματα υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του εργοδότη (5§1-πρώην 2Β §1 ν 1568/1985).

Επιπλέον η Ε.Υ.Α.Ε. ή ο εκπρόσωπος **συνεδριάζει** με τον εργοδότη ή τον εκπρόσωπο του μέσα στο πρώτο δεκαήμερο κάθε τριμήνου, σε ημέρα και ώρα που ορίζεται από κοινού, για τη διευθέτηση των θεμάτων που ανακύπτουν μέσα στην επιχείρηση και σχετίζονται με τις αρμοδιότητες της προηγούμενης παραγράφου. Στις κοινές συνεδριάσεις μετέχουν ο τεχνικός ασφάλειας και ο ιατρός εργασίας της επιχείρησης. Πριν από την ημέρα της κοινής συνεδρίασης, η Ε.Υ.Α.Ε. ή ο εκπρόσωπος και ο εργοδότης καθορίζουν τα θέματα τα οποία θα συζητήσουν και τα γνωστοποιούν κατ' αλληλίων. Οι παραπάνω γνωστοποιήσεις απευθύνονται επίσης και προς τον τεχνικό ασφάλειας και τον ιατρό εργασίας της επιχείρησης (5§2-πρώην 2Β §2 ν 1568/1985).

3. Ιατρός Εργασίας.

Ο ιατρός εργασίας αποτελεί όργανο της επιχείρησης με αρμοδιότητες που διέπονται από πνεύμα παρόμοιο με αυτές του ΤΑ, **εστιάζοντας** στην υγεία των εργαζομένων.

Ειδικότερα παρέχει υποδείξεις και συμβουλές στον εργοδότη, στους εργαζομένους και στους εκπροσώπους τους, γραπτά ή προφορικά, σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για τη σωματική και ψυχική υγεία των εργαζομένων. Τις γραπτές υποδείξεις ο ιατρός εργασίας καταχωρεί σε ειδικό βιβλίο από όπου εργοδότης λαμβάνει γνώση ενυπογράφως. Επιπλέον ο ιατρός εργασίας συμβουλεύει σε θέματα σχεδιασμού, προγραμματισμού, τροποποίησης της παραγωγικής διαδικασίας, κατασκευής και συντήρησης εγκαταστάσεων, σύμφωνα με τους κανόνες υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, λήψης μέτρων προστασίας κατά την εισαγωγή και χρήση υλών και προμήθειας μέσων εξοπλισμού, φυσιολογίας και ψυχολογίας της εργασίας, εργονομίας και υγιεινής της εργασίας, της διευθέτησης και διαμόρφωσης των θέσεων και του περιβάλλοντος της εργασίας και της οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, οργάνωσης υπηρεσίας παροχής πρώτων βοηθειών, αρχικής τοποθέτησης και αλλαγής θέσης εργασίας για λόγους υγείας, προσωρινά ή μόνιμα, καθώς και ένταξης ή επανένταξης μειονεκτούντων ατόμων στην παραγωγική διαδικασία, ακόμη και με υπόδειξη αναμόρφωσης της θέσης εργασίας (17-πρώην 9 ν. 1568/1985).

Γ. Η αρχή της ευθύνης του εργοδότη.

Οι υποχρεώσεις του τεχνικού ασφαλείας, του ιατρού εργασίας και των εκπροσώπων των εργαζομένων δεν θίγουν την αρχή της ευθύνης του εργοδότη (42§3-πρώην 7§3 ΠΔ 17/1996). Ειδικότερα, ο εργοδότης, που ασκεί την επιχειρηματική δραστηριότητα, υποχρεούται να **λαμβάνει** τα αναγκαία μέτρα για την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων (42§5-πρώην 7§5 ΠΔ 17/1996), να **επιβλέπει** την ορθή εφαρμογή των μέτρων υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας (42§6γ-πρώην 7§6γ ΠΔ 17/1996), να **γνωστοποιεί** στους εργαζόμενους τον επαγγελματικό κίνδυνο από την εργασία τους (42§6δ-πρώην 7§6δ ΠΔ 17/1996), να **εξασφαλίζει** τη συντήρηση και την παρακολούθηση της ασφαλούς λειτουργίας μέσων και εγκαταστάσεων (42§6στ-πρώην 7§6στ ΠΔ 17/1996), να **ελέγχει** τις εγκαταστάσεις...τακτικά, όσον αφορά την πληρότητα και την ικανότητα χρησιμοποίησής τους

(45§1-πρώην 9§1 ΠΔ 17/1996), να **συντηρεί** τους τόπους εργασίας και να **μεριμνά** για την κατά το δυνατό άμεση αποκατάσταση των ελλείψεων που έχουν σχέση με την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων (31§1-πρώην 19§1 ν. 1568/1985).

Δ. Συμπεράσματα.

Οι αρμοδιότητες των οργάνων βελτίωσης των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση οριοθετούνται και διακρίνονται σαφώς από του εργοδότη, στον οποίο εναπόκειται η υλοποίηση των υποδεικνυόμενων.

Από τα ανωτέρω προκύπτει σαφώς ότι ο νομοθέτης προσδιορίζει επακριβώς το πλαίσιο ενεργείας των οργάνων βελτίωσης των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση. Τα όργανα αυτά επιτελούν σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων, και μπορεί να είναι επιστήμονες ή/και εμπειροτέχνες, όπως ο ΤΑ, επιστήμονες, όπως ο ιατρός εργασίας, ή εργαζόμενοι, που απαρτίζουν την Επιτροπή Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων ή τον εκπρόσωπο των εργαζομένων για θέματα υγείας και ασφάλειας.

Ο ΤΑ ειδικότερα, ως επιστήμονας και εξειδικευμένος στους τόπους παροχής εργασίας, έχει υποχρέωση να **ελέγχει** τυχόν ελλείψεις των τεχνικών εγκαταστάσεων, οι οποίες δυνατόν να θέσουν σε κίνδυνο την σωματική ακεραιότητα των εργαζομένων. Ο έλεγχος επιβάλλεται να είναι ουσιαστικός και να υποδεικνύεται η λήψη των αναγκαίων μέτρων ασφαλείας, παράλληλα δε αναγνωρίζεται η υποχρέωση στον ΤΑ να **σημειώνει** σε ειδικό βιβλίο, που τηρείται στην επιχείρηση, σε λιθομετρείται και θεωρείται από την αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας, τις **υποδείξεις** του προκειμένου να λαμβάνει γνώση ο εργοδότης. Η συμμόρφωση του ΤΑ, σύμφωνα με το νόμο, **εξαντλεί το πλαίσιο της ευθύνης του** και εναπόκειται στον εργοδότη, που ασκεί την επιχειρηματική δραστηριότητα και διαθέτει τα οικονομικά μέσα να υλοποιήσει το ταχύτερο δυνατό τις υποδείξεις.^{xxvi}

Οι αρμοδιότητες του ΤΑ και του εργοδότη, σκιαγραφούνται από το συνδυασμό των ρηματικών τύπων που ο νομοθέτης χρησιμοποιεί. Αρκετές από τις αρμοδιότητες του ΤΑ, έχουν ρόλο περισσότερο επιβοηθητικό και συμβουλευτικό προς τον εργοδότη ή τους προϊσταμένους της επιχείρησης, ενώ παράλληλα οι περισσότερες από τις υποχρεώσεις του εργοδότη έχουν ρόλο κυρίως αποφασιστικό και εκτελεστικό. Έτσι, ο ΤΑ **παρέχει** στον εργοδότη **υποδείξεις** και **συμβουλές** σχετικά με την ασφάλεια των εργαζομένων (14§1-πρώην 6§1 ν. 1568/1985), **συμβουλεύει** τον εργοδότη, **ελέγχει** και **επιβλέπει, ενημερώνοντας** τους προϊσταμένους των τμημάτων ή τη διεύθυνση της επιχείρησης (14§2-πρώην 6§2 ν. 1568/1985) και **επιβλέπει, επιθεωρεί** και **αναφέρει** στον εργοδότη (15§1-πρώην 7§1 ν. 1568/1985). Παράλληλα, είναι αρμοδιότητα του εργοδότη να **λαμβάνει** τα αναγκαία μέτρα ασφαλείας (42§5-πρώην 7§5 ΠΔ 17/1996), να **συντηρεί** τους τόπους εργασίας, να **μεριμνά** για την άμεση αποκατάσταση των ελλείψεων που έχουν σχέση με την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων (31§1-πρώην 19§1 ν. 1568/1985) και να **εξασφαλίζει** τη συντήρηση και την παράκολουθηση της ασφαλούς λειτουργίας μέσων και εγκαταστάσεων (42§6στ-πρώην 7§6στ ΠΔ 17/1996).

Βέβαια, πολλές φορές, οι αρμοδιότητες ΤΑ και εργοδότη, φαίνεται να συγκλίνουν. Για παράδειγμα ο εργοδότης οφείλει να **γνωστοποιεί** στους εργαζόμενους τον επαγγελματικό κίνδυνο (42§6δ-πρώην 7§6δ ΠΔ 17/1996), ενώ παράλληλα ο ΤΑ οφείλει να **ενημερώνει και να καθοδηγεί** τους εργαζόμενους για την αποτροπή του επαγγελματικού κινδύνου (15§2-πρώην 7§2 ν. 1568/1985). Ταυτόχρονα, και ο ΤΑ (15§1-πρώην 7§1 ν. 1568/1985) και ο εργοδότης (42§6γ-πρώην 7§6γ ΠΔ 17/1996) **επιβλέπουν** την ορθή εφαρμογή των μέτρων υγείας και ασφαλείας. Τέλος, ο ΤΑ **ελέγχει** την ασφάλεια των εγκαταστάσεων πριν από τη λειτουργία τους (14§2-πρώην 6§2 ν. 1568/1985), ενώ ο εργοδότης **ελέγχει** τις εγκαταστάσεις τακτικά όσον αφορά την πληρότητα και την ικανότητα χρησιμοποίησής τους (45§1-πρώην 9§1 ΠΔ 17/1996).

Δεδομένης της έντονης περιπλοκότητας, φαίνεται ότι κάποιες φορές οι αρμοδιότητες εργοδότη και ΤΑ είναι σαφώς διακριτές, ενώ άλλες φορές συμπορεύονται. Στην πρακτική του εργασιακού χώρου, πολλές φορές ακόμη και οι διακριτές αρμοδιότητες συγκλίνουν. Αποτελεί τελικά ζήτημα δυσχερές, που χρήζει ιδιαίτερης κατά περίπτωση ερμηνείας, η σαφής οριοθέτηση του πλαισίου αρμοδιοτήτων ΤΑ και εργοδότη. Διότι και από τη συμμόρφωση ή μη του ΤΑ με το νομικό πλαίσιο ευθύνης του – όπως και από άλλες προϋποθέσεις που αναπτύσσονται παρακάτω - εξαρτάται η ύπαρξη ή μη αστικής ευθύνης του ΤΑ. Έτσι, εάν ο ΤΑ συμμορφωθεί με το νόμο, **εξαντλείται το πλαίσιο ευθύνης του**,^{xxvii} ενώ στην περίπτωση που δεν συμμορφωθεί, αναγκαία είναι η κατά περίπτωση εξέταση της ύπαρξης ή μη αστικής του ευθύνης.

II. ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (;) ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

A. Βασικές εισαγωγικές νομικές έννοιες.

Αφού εκτέθηκε και αναλύθηκε το νομικό πλαίσιο της υγείας και ασφαλείας των εργαζομένων, ειδικότερα δε του ΤΑ, του οποίου προσδιορίστηκαν η έννοια, οι αρμοδιότητες

και υποχρεώσεις, ακολουθεί η έρευνα για την ύπαρξη ή μη - σε ποια έκταση και με ποιες προϋποθέσεις - αστικής ευθύνης του ΤΑ για παράβαση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων του από το νόμο, ειδικά σε περίπτωση επέλευσης εργατικού ατυχήματος. Κρίνεται προς τούτο απαραίτητη η περιληπτική αναφορά σε βασικές, για την παρούσα μελέτη, νομικές έννοιες, όπως η αστική ευθύνη, η αποζημίωση, η περιουσιακή ζημία και η ηθική βλάβη και ψυχική οδύνη, η υποκειμενική και αντικειμενική ευθύνη και η πρόστηση.

Με τον όρο «*αστική ευθύνη*» προσδιορίζεται το σύστημα των δικαιοκων κανόνων που καθορίζουν τη φύση, την έκταση και το περιεχόμενο της υποχρέωσης για αποζημίωση.^{xxviii} Σε κάθε περίπτωση αποζημίωσης οι προϋποθέσεις γέννησης της αξίωσης είναι α) ο νόμιμος λόγος ευθύνης β) η ζημία και γ) ο αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στη ζημία και το νόμιμο λόγο ευθύνης.^{xxix} Η δικαιοπρακτική ευθύνη, γεννιέται συνεπεία ανώμαλης εξέλιξης της ενοχικής (*συμβατικής*) σχέσης και αποσκοπεί στην αποκατάσταση της υλικής (*περιουσιακής*) βλάβης που προκλήθηκε στον οφειλέτη.^{xxx} Στην εξωδικαιοπρακτική ευθύνη εντάσσονται οι περιπτώσεις που η σχετική υποχρέωση επιβάλλεται πρωτογενώς από το νόμο χωρίς να ενδιαφέρει τυχόν προϋφιστάμενη συμβατική σχέση. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται η αστική ευθύνη για αποζημίωση από αδικοπραξία (*για περιουσιακή ζημία 914 ΑΚ ή για προσωπική ζημία 932 ΑΚ*), η ευθυνη του εργοδότη από εργατικό ατύχημα (*εκ του ν. 551/1915*) και η ευθύνη από πρόστηση (*922 ΑΚ*).

Η ζημία διακρίνεται επίσης σε «*περιουσιακή*» και «*μη περιουσιακή*» ή «*προσωπική*». Η περιουσιακή αφορά βλάβη αγαθών που έχουν οικονομική αξία. Ο χαρακτήρας της είναι αποκαταστατικός, αποσκοπεί στην ανόρθωση της ζημίας στην περιουσία (πχ νοσήλεια). Η μη περιουσιακή ζημία αφορά βλάβη σε μη περιουσιακά αγαθά, διακρίνεται δε σε ηθική βλάβη (πχ *στενοχώρια του παθόντος εργατικό ατύχημα*) και ψυχική οδύνη (πχ *θλίψη συγγενών θανόντος από εργατικό ατύχημα*). Ο χαρακτήρας της είναι αποκαταστατικός, αλλά με την ιδιαιτερότητα ότι δίδεται εύλογο χρηματικό ποσό (*χρηματική ικανοποίηση*) για άμβλυση της ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης.

Ταυτόχρονα, η αστική ευθύνη διακρίνεται σε υποκειμενική και αντικειμενική. Ο κανόνας είναι η υποκειμενική ευθύνη (*άλλως πταισματική*), διότι στο αστικό μας δίκαιο κρατεί η αρχή της υπαιτιότητας. Η υποκειμενική ευθύνη προϋποθέτει ππαίσμα (*υπαιτιότητα*) του προσώπου που προξενεί ζημία. Αντίθετα η αντικειμενική ευθύνη εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση, όταν προβλέπεται ρητά και θεμελιώνεται ανεξαρτήτως ππαίσματος (*υπαιτιότητας*) του προσώπου που υποχρεούται σε αποζημίωση. Επιπλέον, κανείς μπορεί να ευθύνεται, κατά κανόνα, μόνο για δικές του (*ίδιες*) πράξεις, ενώ κατ' εξαίρεση για πράξεις άλλων (*αλλότριες*), όπως στην περίπτωση της πρόστησης (*922 ΑΚ*)^{xxxi}.

Η εκ του νόμου (*ν. 551/1915*) ευθύνη του εργοδότη για εργατικό ατύχημα είναι αντικειμενική και εντάσσεται στη γενικότερη ευθύνη από διακινδύνευση. Ο εργοδότης, ανεξαρτήτως ππαίσματος (*υπαιτιότητάς του*) οφείλει να αποζημιώσει τον εργαζόμενο για τη ζημία που υπέστη, ένεκα της εργασίας του. Ο δικαιολογητικός λόγος της ευθύνης εδράζεται στη θεωρία του «*επαγγελματικού κινδύνου*». Κατά τη θεωρία αυτή κάθε πρόσωπο που δημιουργεί από τη δραστηριότητά του έναν κίνδυνο, εύλογο είναι να φέρει τις συνέπειες από τη δραστηριότητά του αυτή. Παρατηρήθηκε έτσι από τη μια, ότι το εργατικό ατύχημα είναι μια συνέπεια της χρησιμοποίησης από τον εργοδότη μηχανών ή επικίνδυνων κινητήριων δυνάμεων. Από την άλλη, εφόσον ο εργοδότης αποκομίζει οφέλη, ορθό είναι να φέρει την ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος.^{xxxii} Τα αυστηρά αποτελέσματα της αντικειμενικής, δηλαδή της άνευ υπαιτιότητας, ενίοτε δε και άνευ ενέργειας (*πχ εκ τυχηρών*), ευθύνης του εργοδότη αμβλύνονται με την κατ' αποκοπήν ρυθμιζόμενη από το ν. 551/1915 αποζημίωση.

Περαιτέρω, πρόστηση (*922 ΑΚ*) είναι η τοποθέτηση, διορισμός, χρησιμοποίηση από κάποιο πρόσωπο, του προστήσαντος (*πχ εργοδότη*), ενός άλλου προσώπου, του προστηθέντος (*πχ εργαζομένου*), σε θέση ή απασχόληση που αποβλέπει στη διεκπεραίωση υπόθεσης και γενικότερα στην εξυπηρέτηση των επαγγελματικών, οικονομικών ή άλλων συμφερόντων του πρώτου. Η ευθύνη του προστήσαντος είναι αντικειμενική, ως ευθύνη από αλλότριες πράξεις του προστηθέντος.^{xxxiii} Δικαιολογητικός λόγος της ευθύνης από πρόστηση είναι η ωφέλεια που αποκομίζει ο προστήσας από την ανάμιξη του ενδιαμέσου προσώπου, το οποίο εντάσσει στο πεδίο της δραστηριότητάς του (*επαγγελματικής, επιχειρηματικής, οικονομικής κλπ*) επεκτείνοντας το πεδίο επιχειρηματικής του δράσης. Εύλογο είναι, επομένως, να φέρει αυτός την ευθύνη από τη δραστηριότητά των χρησιμοποιούμενων προσώπων.

Β. Είδος και έκταση αστικής ευθύνης Τεχνικού Ασφαλείας σε περίπτωση επέλευσης εργατικού ατυχήματος.

1. Για τον Τεχνικό Ασφαλείας εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις για τους προστηθέντες.

Από την υπαγωγή του ΤΑ στις ρυθμίσεις για τους προστηθέντες ή όχι εξαρτάται η αστική του ευθύνη, διότι οι ρυθμίσεις για τους προστηθέντες ακολουθούν αυτές των εργοδοτών. Ορθότερη φαίνεται η υπαγωγή του ΤΑ στις ρυθμίσεις αυτές.

Δικαιολογητικός λόγος, γενικά, της ευθύνης από πρόστηση είναι η μετάθεση στον εργοδότη (*προστήσας*) της ευθύνης από τις πράξεις του εργαζομένου (*προσπηθείς*), επειδή αποκομίζει ωφέλεια από τη δραστηριότητα του τελευταίου, επεκτείνοντας το πεδίο της επιχειρηματικής κυρίως δράσης του.^{xxxiv}

Το κρισιμότερο στοιχείο για τη θεμελίωση σχέσης πρόστησης είναι η ύπαρξη εξάρτησης του προστηθέντα από τον προστήσαντα εργοδότη. Ο ΤΑ κατά την επικρατέστερη άποψη,^{xxxv} δεν είναι ανεξάρτητος του εργοδότη. Η ανεξαρτησία που του αναγνωρίζει ο νόμος (*άρθρο 15§4-πρώην 7§4 ν. 1568/1985*), είναι μόνο ηθική. Δικλείδα ασφαλείας για διασφάλιση της ηθικής του ανεξαρτησίας είναι το αιτιολογημένο της καταγγελίας και η ακυρότητα αυτής εάν αφορά διαφωνία του με τον εργοδότη για θέματα αρμοδιότητάς του.

Το κριτήριο της εξάρτησης, άλλωστε, τείνει να διευρυνθεί, διότι, άλλως, ο προσπηθείς εργοδότης δεν θα ευθυνόταν σε περίπτωση χρησιμοποίησης προσώπων με εξειδικευμένες γνώσεις (*πχ ιατρών, μηχανικών κλπ*), των οποίων τη δραστηριότητα δεν μπορεί να ελέγξει.^{xxxvi} Γι' αυτό υποστηρίζεται ότι υπάρχει σχέση πρόστησης, ακόμη και εάν λείπει το στοιχείο της εξάρτησης αλλά η δραστηριότητα του προστηθέντος (*εξαρτημένου ή μη*) «εντάσσεται στο πεδίο της επιχειρηματικής, επαγγελματικής και κοινωνικής δράσης του προστήσαντος»^{xxxvii} εργοδότη και επισημαίνεται ότι από την ένταξη αυτή συνήθως προκύπτει εξάρτηση του προστηθέντος, χωρίς όμως να αποκλείεται ο προσπηθείς να είναι ανεξάρτητος.

2. Πλαίσιο ευθύνης εργοδότη και Τεχνικού Ασφαλείας, ως προστηθέντος.

α. Αστική ευθύνη εργοδότη και Τεχνικού Ασφαλείας για περιουσιακή ζημία.

Χρήσιμο είναι, στο σημείο αυτό, να καταδειχθεί το πλαίσιο ευθύνης του εργοδότη και των υπ' αυτού προστηθέντων από εργατικό ατύχημα, διότι για τον ΤΑ εφαρμόζονται οι διατάξεις για τους προστηθέντες.

i. Ο ν. 551/1915.

Ο ν. 551/1915 «*περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ εργατικού ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων*», που κωδικοποιήθηκε με το Β.Δ. 24.7-25.8/1920 «*περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφάλειας των εργατών διατάξεων*» (ΦΕΚ 200/Α/5.9.1920) και διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα, στο εξής ΑΚ, (38 ΕισΝΑΚ), εισήγε ειδικές ρυθμίσεις που ισχύουν σε περίπτωση περιουσιακής ζημίας του εργαζομένου από βλάβη της ζωής, σωματικής ακεραιότητας και υγείας, λόγω εργατικού ατυχήματος. Σε περίπτωση ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης εφαρμοστέες οι διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου (914, 932 ΑΚ).^{xxxviii} Κατά την εργατική (1 ν. 551/1915) και ασφαλιστική (8§4, 34§1 α.ν. 1846/1951 «*περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων*» ΦΕΚ 179/Α/14-21.6.1951) νομοθεσία εργατικό ατύχημα είναι «*συμβάν που προέρχεται από βίαιο και αιφνίδιο γεγονός κατά την εκτέλεση της εργασίας ή με αφορμή αυτής και που προκάλεσε ανικανότητα για εργασία που διαρκεί περισσότερες από 4 ημέρες*». Το ποσό αποζημίωσης που προβλέπει ο νόμος είναι περιορισμένο και κατ' αποκοπήν, εξαρτάται δε από τη διάρκεια και έκταση ανικανότητας ή από το εάν ήταν θανατηφόρο (3, 6 ν. 551/1915).^{xxxix} Επιπλέον βαρύνουν τον εργοδότη έξοδα περίθαλψης, νοσηλείας ή/και κηδείας (7 ν. 551/1915).^{xl}

αα. Αντικειμενική η ευθύνη του εργοδότη αμβλυνόμενη με την περιορισμένη κατ' αποκοπήν αποζημίωση.

Η ευθύνη του εργοδότη είναι αντικειμενική, αμβλύνεται δε με την κατ' αποκοπήν αποζημίωση.^{xli} Όταν το ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα του εργοδότη ή των προστηθέντων του, εντοπιζόμενη στο μέτρο γενικής επιμέλειας («*γενική αμέλεια*»), ο εργαζόμενος δικαιούται να αναζητήσει από τον εργοδότη την κατ' αποκοπήν αποζημίωση του ν. 551/1915 ως αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία που υπέστη από εργατικό ατύχημα. Ακόμη και εάν το ατύχημα οφείλεται σε πταίσμα του ίδιου του εργαζομένου ή σε τυχαίο γεγονός (*τυχηρό*) μπορεί να αναζητήσει την κατ' αποκοπήν αποζημίωση από τον εργοδότη, ο οποίος παρόλο που δεν βαρύνεται με υπαιτιότητα, ευθύνεται σε αποζημίωση. Αποκλείεται, και στις δύο περιπτώσεις, η αναζήτηση αποζημίωσης με βάση το κοινό αστικό δίκαιο,^{xlii} ρύθμιση που έχει επικριθεί, ως προς την τελολογική της ορθότητα, με επιχειρήματα, που, όμως, δεν αφορούν τους σκοπούς της παρούσας.^{xliii}

ββ. Εκλεκτικό δικαίωμα παθόντος. Αντικειμενική ευθύνη εργοδότη σε συνδυασμό με την κατ' αποκοπήν αποζημίωση ή Υποκειμενική ευθύνη του εργοδότη και του Τεχνικού Ασφαλείας, σε περίπτωση δόλου ή «ειδικής αμέλειας» και πλήρους αποζημίωση.

Όταν, όμως, το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή του ΤΑ ή σε παράβαση από αυτούς «*..ισχυόντων νόμων, δ/των ή κανονισμών περί των όρων ασφαλείας..*» (16 ν

551/1915), που ονομάζεται κατά πάγια νομολογία «*ειδική αμέλεια*»,^{xliv} τότε παρέχεται στον εργαζόμενο το εκλεκτικό δικαίωμα να αξιώσει είτε την κατ' αποκοπήν αποζημίωση του ν. 551/1915 είτε την πλήρη αποζημίωση του ΑΚ.^{xlv} Εάν ασκήσει το εκλεκτικό του δικαίωμα, οφείλει να αποδείξει δόλο αυτών, πράγμα με μικρή πρακτική εφαρμογή,^{xlvi} ή παράβαση των διατάξεων περί μέτρων ασφαλείας, καθώς και την αιτιώδη συνάφεια υπαίτιας συμπεριφοράς και επέλευσης ατυχήματος, άρα και ζημίας ένεκα αυτού.

γγ. Διαφορά κατ' αποκοπήν και πλήρους αποζημίωσης.

Τα δύο είδη αποζημιώσεων διαφοροποιούνται σημαντικά. Η αποζημίωση του ν. 551/1915 καταβάλλεται κατ' αποκοπήν και είναι περιορισμένη καθ' ύψος και κατά είδος (πχ *δεν περιλαμβάνει την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας του 931 ΑΚ*),^{xlvii} όμως για την αξίωσή της δεν απαιτείται η απόδειξη υπαιτιότητας του εργοδότη ή του ΤΑ.^{xlviii} Αντίθετα, η αποζημίωση του ΑΚ είναι πλήρης καθ' ύψος και κατά είδος, περιλαμβάνοντας όλα τα κονδύλια, όμως αναγκαία είναι η απόδειξη της απαιτούμενης υπαιτιότητας του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος.

δδ. Σύστημα κάλυψης ευθύνης από το ΙΚΑ.

Η εφαρμογή του ν. 551/1915 έχει σημαντικά περιοριστεί, μετά την εισαγωγή του βασικού συστήματος κάλυψης για τους εργαζομένους ασφαλισμένους στο ΙΚΑ,^{xlix} που εισήγγε ο ν. 1851/1956. Το ΙΚΑ καλύπτει τη ζημία του παθόντα εργαζόμενου, που υπάγεται στην ασφάλισή του και ο εργοδότης απαλλάσσεται από την αστική του ευθύνη για περιουσιακή ζημία καθώς και από τις υποχρεώσεις του ν. 551/1915, ανεξαρτήτως ευθύνης (*γενικής ή ειδικής αμέλειας ή δόλου*).ⁱ Ο εργαζόμενος δικαιούται μόνο ό,τι περιλαμβάνεταιⁱⁱ στην αποζημίωση του ΙΚΑ και δεν μπορεί να αξιώσει πλήρη αποζημίωση από τον εργοδότη με βάση το κοινό δίκαιο.ⁱⁱⁱ Αλλά ούτε και από τον ΤΑ μπορεί να αξιώσει στην περίπτωση αυτή αποζημίωση. Ο ΤΑ, και κατά την ασφαλιστική νομοθεσία, δεν θεωρείται πρόσωπο διάφορο του εργοδότη, διότι είναι προστηθείς αυτού. Άλλωστε, η απαλλαγή που ισχύει για τον εργοδότη, επεκτάθηκε και στους προστηθέντες,ⁱⁱⁱⁱ άρα και στον ΤΑ. Στην περίπτωση, όμως, δόλου ο εργοδότης οφείλει να καταβάλλει στο ΙΚΑ τη δαπάνη των παροχών (34§2 α.ν. 1846/1951) και, εάν ο παθών εργαζόμενος ασκήσει το εκλεκτικό του δικαίωμα για πλήρη αποζημίωση, στον τελευταίο τη διαφορά ανάμεσα στην πλήρη αποζημίωση που επιδικάζεται από το δικαστήριο και στο ποσό που χορηγεί το ΙΚΑ.^{lv}

εε. Βασικές διαφορές συστήματος κάλυψης ΙΚΑ και ν. 551/1915 στην έκταση της αποζημίωσης.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στο σύστημα ευθύνης κατά το ν. 551/1915 και στο σύστημα ασφαλιστικής κάλυψης του α.ν. 1856/1951 είναι ότι στην πρώτη περίπτωση, εάν το ατύχημα οφείλεται στην «*ειδική αμέλεια*» του εργοδότη ή του ΤΑ, μπορεί ο εργαζόμενος να ασκήσει το εκλεκτικό δικαίωμα του 16§1 ν. 551.1915, ενώ στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να το ασκήσει μόνο σε περίπτωση δόλου και όχι «*ειδικής αμέλειας*» του εργοδότη ή του ΤΑ.^{lv} Συνεπώς, εάν ο παθών εργαζόμενος δεν ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ, τυγχάνει ευμενέστερης μεταχείρισης, αφού μπορεί να αξιώσει πλήρη αποζημίωση και στην περίπτωση της «*ειδικής αμέλειας*». Η ρύθμιση αυτή έχει επικριθεί,^{lvi} με επιχειρήματα, που, όμως, δεν αφορούν το αντικείμενο και τους σκοπούς της παρούσας.

ii. οι διατάξεις του ΑΚ.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, όταν υπάρχει δόλος ή «*ειδική αμέλεια*» του εργοδότη και των υπ' αυτού προστηθέντων, και ο παθών ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ ή μόνο εάν υπάρχει δόλος και ο παθών δεν ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ, ο τελευταίος μπορεί, ασκώντας το εκλεκτικό του δικαίωμα, να αξιώσει πλήρη αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις του 914 ΑΚ επ.

β. Αστική ευθύνη εργοδότη και του ΤΑ για προσωπική ζημία (ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη).

Ο ν. 551/1915 δεν καλύπτει την ευθύνη για προσωπική ζημία. Η προσωπική ζημία (*ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη*) ικανοποιείται με βάση τις διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου (932 ΑΚ). Η ευθύνη είναι υποκειμενική και όχι αντικειμενική. Ταυτόχρονα είναι πλήρης αλλά εύλογη, διότι ο σκοπός της δεν είναι, κατ' ακριβολογία η αποκατάσταση της ζημίας, αλλά η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης μέσω της επιδίκασης χρηματικού ποσού.

γ. Ευθύνη εις ολόκληρον εργοδότη και ΤΑ.

Μεταξύ του εργοδότη και του ΤΑ, ως προστηθέντος, δημιουργείται ευθύνη εις ολόκληρον. Εάν ο εργοδότης καταβάλλει στον παθόντα εργαζόμενο αποζημίωση και το ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα του ΤΑ, μπορεί να στραφεί ο εργοδότης αναγωγικά κατά του ΤΑ, για όλο το ποσό εάν αποκλειστικά υπαίτιος για το ατύχημα είναι ο τελευταίος. Ο ΤΑ, όμως, μπορεί να αποκρούσει, ολικώς ή μερικώς, την αξίωση του εργοδότη, επικαλούμενος ότι

ενήργησε σύμφωνα με τις διαταγές ή οδηγίες αυτού, ή ότι κατά τους όρους της σύμβασης ανάθεσης καθηκόντων ΤΑ που τον συνδέει με τον εργοδότη η ευθύνη του είναι περιορισμένη.^{lvii} Φυσικά, είναι δυνατόν να κατανεμηθεί η ευθύνη μεταξύ των δύο, σε ποσοστό που θα οριστεί από το δικάζον δικαστήριο.

δ. Αστική ευθύνη τρίτων προσώπων διαφόρων του εργοδότη και των υπ' αυτού προστηθέντων για περιουσιακή και προσωπική ζημία.

Εάν η υπαίτια συμπεριφορά (δόλος ή αμέλεια) αποδίδεται σε πρόσωπο τρίτο, διάφορο του εργοδότη και των υπ' αυτού προστηθέντων, δύναται ο εργαζόμενος να αξιώσει σωρευτικά τόσο την κατ' αποκοπήν αποζημίωση από τον εργοδότη του βάσει του ν. 551/1915 όσο και την πλήρη αποζημίωση, τόσο για περιουσιακή όσο και για προσωπική ζημία, από τον τρίτο, βάσει ΑΚ. Ο δε εργοδότης δεν έχει δικαίωμα αναγωγής κατά του τρίτου,^{lviii} ούτε συμψηφίζεται η αποζημίωση που καταβάλλει ο εργοδότης με την αποζημίωση που καταβάλλει ο τρίτος.^{lix}

3. Ένταξη Τεχνικού Ασφαλείας στο υπάρχον πλαίσιο ευθύνης.

Εάν ο παθών εργαζόμενος είναι ασφαλισμένος του ΙΚΑ, τότε ο ΤΑ πιθανόν να υποχρεωθεί στην καταβολή αποζημίωσης μόνο σε περίπτωση δόλου του. Εάν όμως ο παθών δεν εντάσσεται στην ασφάλιση του ΙΚΑ, τότε ο ΤΑ πιθανόν να υποχρεωθεί στην καταβολή αποζημίωσης μόνο εάν πρόκειται για δόλο ή «ειδική αμέλεια» και ασκήσει ο παθών το εκλεκτικό του δικαίωμα. Κοινή συνισταμένη όλων των ανωτέρω αποτελεί το είδος ευθύνης του ΤΑ, ότι δηλαδή ότι η ευθύνη του ΤΑ είναι υποκειμενική.

Δεδομένου ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ, ο ΤΑ, ως προστηθείς του εργοδότη, απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία, ακόμη και σε περίπτωση «ειδικής αμέλειας». Η περίπτωση δόλου είναι σπάνια. Συνεπώς, συνήθως η αστική ευθύνη του ΤΑ και η συνακόλουθη υποχρέωσή του για καταβολή αποζημίωσης, ανακύπτει, κυρίως, για την χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης του παθόντος ή ψυχικής οδύνης των συγγενών του θανόντος εργαζομένου.

4. Προϋποθέσεις αστικής ευθύνης Τεχνικού Ασφαλείας.

Για να θεμελιωθεί αστική ευθύνη ΤΑ λόγω αδικοπραξίας πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α. νόμιμος λόγος ευθύνης β. η ζημία και γ. η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ νόμιμου λόγου ευθύνης και ζημίας. Ο νόμιμος λόγος ευθύνης στο πεδίο της αδικοπρακτικής ευθύνης για περιουσιακή και προσωπική ζημία αναλύεται σε i. ανθρωπινή συμπεριφορά, που είναι ii. παράνομη και iii. υπαίτια.

α. Νόμιμος λόγος ευθύνης: i. Ανθρώπινη συμπεριφορά: Ανθρώπινη συμπεριφορά, νοείται η εξωτερικευμένη εκούσια συμπεριφορά του ανθρώπου που αναλύεται σε θετική ενέργεια ή παράλειψη.^{lx} Ο ΤΑ μπορεί να συμμορφωθεί πλήρως με τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του ενεργώντας θετικά ή να τις παραβεί παραλείποντας αρμοδιότητες και υποχρεώσεις.

ii. Παράνομη: Δεν οδηγεί κάθε πράξη ή παράλειψη σε ευθύνη προς αποζημίωση. Πρέπει να είναι και παράνομη. Το παράνομο μιας πράξης κρίνεται σύμφωνα με την επικρατούσα αντικειμενική θεωρία^{lxi} και νοείται κάθε πράξη ή παράλειψη που αντίκειται σε επιτακτικό ή απαγορευτικό κανόνα δικαίου. Για να είναι μια παράλειψη παράνομη πρέπει να αντίκειται, μεταξύ άλλων, στη σύμβαση ή στο νόμο. Στην περίπτωση του ΤΑ, υφίσταται η εξής ιδιομορφία, ότι δηλαδή, εφόσον παραλείψει τις επιβαλλόμενες από το νόμο υποχρεώσεις του, ταυτόχρονα παραλείπει και τις συμβατικές του υποχρεώσεις από τη σύμβαση ανάληψης καθηκόντων ΤΑ.

Σε περίπτωση, όμως, που ο ΤΑ συμμορφωθεί με το νομικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων, τόσο τυπικά όσο και ουσιαστικά, αδιάφορο εάν επέλθει ή όχι εργατικό ατύχημα, *εξαντλείται το πλαίσιο της ευθύνης του* και εναπόκειται στον εργοδότη, που ασκεί την επιχειρηματική δραστηριότητα και διαθέτει τα οικονομικά μέσα να υλοποιήσει το ταχύτερο δυνατό τις υποδείξεις.^{lxii} Τυπική συμμόρφωση είναι η *σημείωση* από τον ΤΑ σε ειδικό βιβλίο, που τηρείται στην επιχείρηση, σελιδομετρείται και θεωρείται από την αρμόδια Επιθεώρηση Εργασίας, των *υποδείξεών* του προκειμένου να λαμβάνει γνώση ο εργοδότης. Ουσιαστική συμμόρφωση είναι ο *ουσιαστικός έλεγχος* της ασφάλειας και οι *ορθές υποδείξεις*. Σε περίπτωση που συμμορφώνεται τυπικά, αλλά όχι ουσιαστικά (*πχ υποδεικνύει εγγράφως ένα μέτρο ασφαλείας το οποίο δεν ενδείκνυτο για την ασφάλεια των εργαζομένων σύμφωνα με τους κανόνες επιστήμης και τέχνης*), πρόκειται για ουσιαστική παράβαση των αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεών του, άρα για παρανομία.

iii. Υπαισιότητα: Αφού διαπιστωθεί η παρανομία της συμπεριφοράς, εν προκειμένω της παράλειψης, τότε εξετάζεται από την έννομη τάξη η ψυχική στάση του «δράστη» απέναντι στη συμπεριφορά αυτή. Για να υπάρχει δόλος, σημαίνει ότι ο «δράστης» θέλησε το παράνομο

αποτέλεσμα.^{lxxiii} Για να υπάρχει αμέλεια, σημαίνει ότι ο «δράστης» όφειλε και μπορούσε να προβλέψει το ζημιόγνο αποτέλεσμα. Και στις δύο περιπτώσεις θεμελιώνεται στο πρόσωπό του υπαιτιότητα.

Η αμέλεια ωστόσο λειτουργεί διπλά,^{lxxiv} αφενός ως επιλήψιμη ψυχική στάση απέναντι στην παράνομη πράξη και αφετέρου ως μη επίδειξη της απαιτούμενης επιμέλειας. Στην τελευταία περίπτωση η αμελής πράξη είναι και παράνομη. Στο αστικό δίκαιο υπάρχει η τάση «αντικειμενικοποίησης της αμέλειας». Γενικά αμελής είναι η συμπεριφορά που αποκλίνει από τη συμπεριφορά του μέσου, συντετού και ευσυνείδητου ανθρώπου. Δηλαδή είναι αμελής όταν ο άνθρωπος όφειλε και μπορούσε να επιδείξει συμπεριφορά που δεν επέδειξε. Η αμέλεια αντικειμενικοποιείται ως προς το δεύτερο της όρο, το εάν δηλαδή μπορούσε κανείς να επιδείξει τη συμπεριφορά που από το δίκαιο όφειλε να επιδείξει. Κριτήριο αποτελεί η συμπεριφορά του μέσου, συντετού και ευσυνείδητου συναλλασόμενου, εκπροσώπου του κλάδου, επαγγέλματος κλπ.^{lxxv}

γ) Η «ειδική αμέλεια»: Στην περίπτωση, όμως, των διατάξεων για την υγεία και ασφάλεια της εργασίας, έχει εγκαθιδρυθεί η «ειδική αμέλεια», της οποίας το περιεχόμενο βαιίνει αντικειμενικότερο της απλής, επειδή στην έννοια της παρανομίας («όφειλε»), συμπεριλαμβάνεται και η υπαιτιότητα («μπορούσε»)^{lxxvi}. Ακόμη και εάν δεν περιλαμβανόταν η παρανομία στην υπαιτιότητα ρητά, ωστόσο το μέτρο επιμέλειας, όσον αφορά την ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων, έχει ανυψωθεί υπέρμετρα, με αποτέλεσμα να θεμελιώνεται συχνά υπαιτιότητα, που καλείται «πλασματική υπαιτιότητα»^{lxxvii}. Έχει κριθεί ότι υπάρχει υπαιτιότητα ακόμη και εάν ο παραβαίνων, ενώ όφειλε, δεν μπόρεσε να συμμορφωθεί με τις επιταγές της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων (πχ πλοίαρχος που λόγω κακοκαιρίας δεν μπόρεσε να ελλιμενίσει το πλοίο ώστε να προμηθευτεί φάρμακα).^{lxxviii}

δ) Ζημία: Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, ως ζημία θεωρείται η «διαφορά μεταξύ της περιουσιακής κατάστασης που διαμορφώθηκε με τη ζημιόγνο πράξη και εκείνης που θα υπήρχε χωρίς αυτή».^{lxxix} Η ζημία μπορεί να είναι περιουσιακή ή μη, θετική ή αποθετική, άμεση και έμμεση, παρούσα και μέλλουσα.^{lxxx}

Εάν δεν υπάρχει ζημία τότε δεν γεννάται ευθύνη προς αποζημίωση. Κατά την κρατούσα άποψη η ύπαρξη ζημίας κρίνει την ύπαρξη παρανομίας.^{lxxxi} Κατά άλλη άποψη,^{lxxxii} η ύπαρξη ζημίας είναι αυτοτελής προϋπόθεση, η οποία πρέπει να συντρέχει για να γεννηθεί υποχρέωση προς αποζημίωση. Έτσι, σε περίπτωση παραβάσεως του νομικού πλαισίου αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων του ΤΑ, όταν δεν υπάρχει ζημία (πχ σωματική βλάβη από εργατικό ατύχημα), θέμα αποζημίωσης δε γεννάται. Σε αυτή την περίπτωση, ο ΤΑ παραβαίνει τις συμβατικές του υποχρεώσεις, το περιεχόμενο των οποίων ρυθμίζεται ρητά από το νόμο, συνεπώς εφαρμοστέες είναι οι διατάξεις από δικαιοπραξία, δηλαδή από σύμβαση.^{lxxxiii} Ο εργοδότης του θα μπορούσε να καταγγείλει τη σύμβαση ανάληψης καθηκόντων ΤΑ. Από τη συμπεριφορά του ΤΑ, ενδεχομένως να διακινδυνεύει η ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων. Όμως για τη θεμελίωση ευθύνης αστικής απαιτείται η επέλευση κάποιας ζημίας, δηλαδή εργατικού ατυχήματος. Έτσι η αποζημίωση έχει χαρακτηριστικά περισσότερο αποκταστατικά.

Η ύπαρξη, όμως, ευθύνης, διοικητικής ή ποινικής, είναι δυνατή και ανεξαρτήτως επέλευσης εργατικού ατυχήματος, εάν έτσι ορίζεται ρητά στο νόμο. Πράγματι το 71 και 72 ν. 3850/2010 προβλέπουν, ειδικά, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις αντίστοιχα, οι οποίες, όμως, αφορούν μόνο τον εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή και προμηθευτή που παραβαίνει τις διατάξεις για την υγεία και ασφάλεια, χωρίς να συντρέχει εργατικό ατύχημα. Κυρώσεις, όμως, για τον ΤΑ δεν προβλέπονται πουθενά. Ακόμη και οι ποινικές κυρώσεις του 9 ν. 1396/1983 (ΦΕΚ 126/Α/15.9.1983), δεν αφορούν τον ΤΑ, αλλά συγκεκριμένα μόνο τον κύριο του έργου, εργολάβο, υπεργολάβο ή μελετητή μηχανικό. Συμπερασματικά, ο ΤΑ σε περίπτωση που παραλείψει κάποια από τις υποχρεώσεις που προβλέπει ο νόμος χωρίς να υπάρξει εργατικό ατύχημα, δεν υπέχει αστική ευθύνη για αποζημίωση, αλλά ούτε καν διοικητική ή ποινική ευθύνη, σύμφωνα με το υπάρχον νομικό πλαίσιο. Αυτονόητο είναι, ότι σε περίπτωση συμμόρφωσης του ΤΑ με το νόμο και μη επέλευσης ζημίας εξ εργατικού ατυχήματος, δεν υπάρχει κανένα ζήτημα ευθύνης.

ε) Αιτιώδης συνάφεια: Η αιτιώδης συνάφεια (ή αιτιώδης σύνδεσμος) μεταξύ του νόμιμου λόγου ευθύνης και της ζημίας συνιστά την τελευταία προϋπόθεση που πρέπει να συντρέχει για την κατάφαση της αστικής ευθύνης του ΤΑ. Δεν αρκεί οποιαδήποτε αιτία που είναι ικανή να οδηγήσει στην επέλευση της ζημίας. Κρατούσα σήμερα στη νομολογία είναι η θεωρία της πρόσφορης αιτιότητας, δηλαδή της αιτίας που ήταν πρόσφορη, βάσει αντικειμενικής ανθρώπινης πείρας να επιφέρει το ζημιόγνο αποτέλεσμα.^{lxxxiv} Συνεπώς θα πρέπει η πράξη του ΤΑ να επέφερε κατά πρόσφορη αιτιότητα το εργατικό ατύχημα.

Υποστηρίζεται βέβαια, από ισχυρή μερίδα της επιστήμης, ότι η εφαρμογή της θεωρίας

αυτής δημιουργεί κάποια προβλήματα δογματικά και πρακτικά, συνεπώς προτείνεται η εφαρμογή της θεωρίας του σκοπού του κανόνα δικαίου.^{lxxv} Με βάση αυτή τη θεωρία, ερευνητέο το εύρος του κανόνα δικαίου, δηλαδή κρίνεται έως ποιο σημείο φτάνει το βεληκεές του κανόνα δικαίου που παραβιάστηκε, εν προκειμένω της νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια της εργασίας σχετικά με τον ΤΑ.

5. Συμπεράσματα σχετικά με την αστική ευθύνη του ΤΑ.

Οι ανωτέρω προϋποθέσεις, εκτός από το πταίσμα και την υπαιτιότητα, κρίνονται με βάση αντικειμενικά κριτήρια.^{lxxvi} Ακόμη όμως και αυτές κρίνονται με βάση την αντικειμενική θεωρία, δηλαδή λαμβάνεται ως μέτρο η συμπεριφορά του μέσου, συνετού εκπροσώπου του κλάδου. Ειδικά, όμως, στην περίπτωση της «ειδικής αμέλειας», η υπαιτιότητα συγχωνεύεται στην παρανομία. Με άλλα λόγια, εφόσον η πράξη του ΤΑ είναι παράνομη είναι σίγουρα και αμελής. Συνεπώς, σε περίπτωση που επέλθει εργατικό ατύχημα από παράβαση των όρων υγείας και ασφάλειας της εργασίας, κατά κανόνα ο ΤΑ, θα αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο αστικής ευθύνης, εφόσον δεν έχει συμμορφωθεί με τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα. Και μάλιστα το εύρος της ευθύνης του θα είναι ίδιο με του εργοδότη, διότι θα ευθύνεται κατά κανόνα αλληλεγγύως και εις ολόκληρον μ' αυτόν.

Στην περίπτωση των εργατικών ατυχημάτων, ο εργαζόμενος, συνήθως, αρκεί να αποδείξει παράβαση διατάξεων για την ασφάλεια στην εργασία. Αυτό αποτελεί «ειδική αμέλεια», η οποία εμπεριέχει παρανομία, συνεπώς πληρούται ο νόμιμος λόγος ευθύνης και σε συνδυασμό με το ότι η προϋπόθεση της αιτιώδους συνάφειας γίνεται συνήθως δεκτή, η αστική του ευθύνη «τεκμαίρεται» βέβαιη. Και εάν μιν τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να κριθούν δικαιολογημένα για τον εργοδότη, με βάση και τη θεωρία του επαγγελματικού κινδύνου, η άνευ ετέρου εφαρμογή τους στον ΤΑ φαίνεται ανεπιεικής, διότι ο ΤΑ σε περίπτωση που δεν συμμορφωθεί με κάποιες από τις αρμοδιότητες ή υποχρεώσεις του, βαρύνεται ουσιαστικά με «τεκμήριο ευθύνης» που τις περισσότερες φορές είναι δύσκολο να αντιστρέψει.

Ορθότερο και πιο δόκιμο, όμως, θα ήταν να ληφθούν υπόψη **προληπτικά**, οι ιδιαιτερότητες του ρόλου του ΤΑ, ως μισθωτού και οργάνου βελτίωσης των συνθηκών εργασίας, δηλαδή κατά την ανεύρεση των προϋποθέσεων αστικής ευθύνης, και όχι να γίνεται προσπάθεια να ληφθούν αυτές υπόψη **κατασταλτικά**, δηλαδή κατά την αποδεικτική διαδικασία, με σκοπό την άρση ορισμένων ανεπιεικών αποτελεσμάτων. Οι ιδιαιτερότητες αυτές περιγράφονται αναλυτικά στο γράμμα του νόμου και τη νομολογία μας, αλλά και πηγάζουν από το γενικότερο πνεύμα των διατάξεων για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων.

Το άρθρο 6§2 ν. 3850/2010, άλλωστε, τιτλοφορείται «*Συμβουλευτικές αρμοδιότητες του τεχνικού ασφαλείας*». Ακολούθως, παρατηρείται ότι οι ρυθμίσεις για τον ΤΑ εντάσσονται στο Κεφάλαιο Β' του ανωτέρω νόμου, που τιτλοφορείται «*Όργανα βελτίωσης των συνθηκών εργασίας στην επιχείρηση*». Στο ίδιο κεφάλαιο εντάσσεται και ο Ιατρός Εργασίας όπως και η Επιτροπή Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων. Οι αρμοδιότητες και υποχρεώσεις αυτών διέπονται από πνεύμα παρόμοιο με του ΤΑ. Ενδεχομένως να τεθεί και για αυτούς, ζήτημα αστικής ευθύνης, αν και κάτι τέτοιο έως τώρα δεν έχει ανακύψει.

Ταυτόχρονα, οι ελάχιστες ώρες απασχόλησης του ΤΑ σε μια επιχείρηση δεν αναλογούν στην επαπειλούμενη αστική ευθύνη. Για παράδειγμα, για μια επιχείρηση που απασχολεί τριάντα (30) εργαζομένους και εντάσσεται στον πιο αυξημένο συντελεστή ωρών απασχόλησης ΤΑ, οι ελάχιστες ώρες απασχόλησης ορίζονται σε $30 \times 3,5 = 105$ ώρες ετησίως, ήτοι περίπου 8 ώρες μηνιαίως, ήτοι 2 ώρες εβδομαδιαίως. Αντίθετα ο εργοδότης είναι ή οφείλει να είναι παρών διαρκώς είτε αυτοπροσώπως είτε δια των προϊσταμένων του, δίδοντάς στους τελευταίους διοικητικά και αποφασιστικά καθήκοντα. Γι' αυτό το λόγο ο νόμος προβλέπει ότι ο ΤΑ ελέγχει την ασφάλεια των εγκαταστάσεων **πριν** από τη λειτουργία τους (14§2-πρώην 6§2 ν. 1568/1985), ενώ ο εργοδότης ελέγχει τις εγκαταστάσεις **τακτικά** όσον αφορά την πληρότητα και την ικανότητα χρησιμοποίησής τους (45§1-πρώην 9§1 ΠΔ 17/1996).

Ακόμη, είναι δυνατόν να μην μπορεί εύκολα να θεμελιωθεί αιτιώδης πρόσφορη αιτία στο πρόσωπο του ΤΑ από μόνο το λόγο ότι παρέβη τις αρμοδιότητές του από το νόμο. Αντίθετα ευκολότερο είναι να θεμελιώνεται αιτιώδης πρόσφορη αιτία στο πρόσωπο του εργοδότη, ο οποίος ασκεί την επιχειρηματική δραστηριότητα και λαμβάνει τις αποφάσεις.

Σημειωτέον ότι, πριν από την εισαγωγή του θεσμού του ΤΑ, με τον ν. 1568/1985 και την επέκτασή του σε όλες τις επιχειρήσεις, με το ΠΔ 17/1996, υπήρχε δυνατότητα ευθύνης μόνο του εργοδότη, και δη αντικειμενική, εκ του ν. 551/1915. Συνεπώς, προκύπτει εύλογα το ερώτημα, εάν ο νομοθέτης, με την εισαγωγή του θεσμού του ΤΑ, αποσκοπούσε στην αστική

ευθύνη του ΤΑ αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με του εργοδότη ή εάν απλώς θέσπισε ένα όργανο, που μαζί με την ΕΥΑΕ και τον ΓΕ, βοηθά με τις εξειδικευμένες γνώσεις του, στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας από άποψης υγείας και ασφάλειας.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο σκοπός της αστικής ευθύνης είναι κυρίως αποκαταστατικός. Η απειλή, βέβαια, αστικής ευθύνης μπορεί υπό προϋποθέσεις να διαδραματίσει προληπτικό ρόλο. Αντίθετα περισσότερο προληπτικό χαρακτήρα έχουν οι διατάξεις δημοσίου δικαίου, ειδικά του διοικητικού και του ποινικού. Ενδεχομένως πιο δόκιμη θα ήταν η πρόβλεψη διοικητικών ή ποινικών κυρώσεων, και όχι αστικής ευθύνης, στους ΤΑ που παραβαίνουν τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις τους.

Υπενθυμίζεται επίσης ότι, ο εργοδότης μπορεί να αναθέσει στον ΤΑ πρόσθετα καθήκοντα. Σε αυτή την περίπτωση, τα πρόσθετα καθήκοντα, πολλές φορές, όπως και οι αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του εργοδότη, έχουν δυσδιάκριτα όρια από τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του ΤΑ. Στις λίγες περιπτώσεις που έχει καταφαιθεί ευθύνη ΤΑ στη νομολογία, το δυσδιάκριτο των ορίων γίνεται εμφανές. Σε μία περίπτωση ο ίδιος ο εργοδότης ήταν και ΤΑ,^{lxxvii} ενώ σε κάποιες άλλες ο ΤΑ «ήταν επιφορτισμένος για την ασφαλή εκτέλεση του έργου ... και παρέλειψε να λάβει τα .... απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή ατυχημάτων...»^{lxxviii} είτε «είχε αναλάβει την εκπαίδευση των εργαζομένων στις επικίνδυνες εργασίες ... και δεν παρευρισκόταν τη στιγμή του ατυχήματος στο συγκεκριμένο χώρο του εργοστασίου»^{lxxix} ή «... δεν μερίμνησε ώστε να συμπληρωθούν οι ανωτέρω ελλείψεις στο σύστημα λειτουργίας του μηχανήματος ...».^{lxxx} Στις περιπτώσεις αυτές η νομολογία, δεν έμεινε στο γράμμα του νόμου, σχετικά με τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του ΤΑ, αλλά ούτε και θεώρησε ότι οι ευρύτερες αυτές αρμοδιότητες, εντάσσονται στα πρόσθετα καθήκοντα που μπορεί ο ΤΑ νομίμως να αναλάβει (15§3-πρώην 7§3 ν. 1568/1985), ενδεχομένως διότι οι περιπτώσεις ήταν οριακές.

Φαίνεται ότι οι ανωτέρω υποχρεώσεις, τις οποίες παρέλειψε ο ΤΑ, βαίνουν πέρα από τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις που καθορίζονται από το αυστηρό γράμμα των άρθρων 14 και 15 ν. 3850/2010. Κάποιες από αυτές ανήκουν στον εργοδότη ή ενδεχομένως στον προϊστάμενο της επιχείρησης, που τύχαινε ταυτόχρονα, με άλλη ιδιότητα, να είναι και ΤΑ. Φυσικά, ενδεχόμενη αυστηρή γραμματική ερμηνεία των άρθρων 14 και 15 ν. 3850/2010, είναι προς όφελος του ΤΑ και ενδεχομένως οδηγεί στο ανεύθυνό του. Το ανεύθυνο μπορεί να έχει δυσμενή επίδραση στην ασφάλεια των εργαζομένων, αφού ΤΑ που δεν αντιμετωπίζει ευθύνη, μπορεί να μην είναι αποτελεσματικός στην εργασία του. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί έμμεση διεύρυνση των υποχρεώσεων του ΤΑ και τότε ωφελημένος από την έμμεση «μετακύληση» αρμοδιοτήτων στον ΤΑ και τη «συγχώνευσή» τους με τις αρμοδιότητές του από το νόμο, είναι ο εργοδότης. Είναι δυνατόν, όμως, η «μετακύληση» αυτή να λειτουργήσει επιβαρυντικά για την ασφάλεια των εργαζομένων, εάν ο ΤΑ «συμπιέξει» περισσότερες αρμοδιότητες στον ίδιο ελάχιστο χρόνο εργασίας για τον οποίο αμείβεται, διότι έτσι θα μειωθεί η ποιότητα της εργασίας του. Μπορεί, όμως, να λειτουργήσει εξουθενωτικά για τον ΤΑ, ο οποίος αναγκάζεται να διατηρήσει την ίδια ποιότητα εργασίας, θα οδηγηθεί στην αύξηση των ωρών εργασίας του, χωρίς πρόσθετη αμοιβή. Τούτη η πρακτική μπορεί να απαξιώσει τελικά το θεσμό του ΤΑ ως οργάνου για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, αφού λίγοι επιστήμονες μηχανικοί ή εμπειροτέχνες, θα είναι πρόθυμοι να ασκήσουν τα καθήκοντα αυτά, κάτι που ίσως επηρεάσει την ασφάλεια των εργαζομένων. Συνεπώς, τόσο ο ερμηνευτής όσο και ο εφαρμοστής του δικαίου, πρέπει να εξετάζει με ιδιαίτερη προσοχή τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του ΤΑ, με την αναγκαία ελαστικότητα, που όμως δεν πρέπει να οδηγεί σε ανεπιεική αποτελέσματα για τον ίδιο αλλά ούτε και να θίγει την ασφάλεια των εργαζομένων.

Ο ΤΑ, τελικά, είναι επιβουλητικό όργανο για την βελτίωση των συνθηκών εργασίας στον τομέα της ασφάλειας και υγείας. Αρκετές από τις αρμοδιότητες του ΤΑ, έχουν ρόλο περισσότερο επιβουλητικό και συμβουλευτικό προς τον εργοδότη ή τους προϊστάμενους της επιχείρησης, ενώ παράλληλα οι περισσότερες από τις υποχρεώσεις του εργοδότη έχουν ρόλο κυρίως αποφασιστικό και εκτελεστικό. Βέβαια, ενίοτε, οι αρμοδιότητες ΤΑ και εργοδότη, φαίνεται να συμπίπτουν. Δεδομένης της έντονης περιπτώσιολογίας, φαίνεται ότι κάποιες φορές οι αρμοδιότητες εργοδότη και ΤΑ είναι σαφώς διακριτές, ενώ άλλες φορές συμπορεύονται. Στην πρακτική του εργασιακού χώρου, πολλές φορές ακόμη και οι διακριτές αρμοδιότητες συγκλίνουν. Αποτελεί τελικά ζήτημα δυσχερές, που χρήζει ιδιαίτερης κατά περίπτωση ερμηνείας, η σαφής οριοθέτηση του πλαισίου αρμοδιοτήτων ΤΑ και εργοδότη.

Εν κατακλείδι, η ευθύνη του ΤΑ ενδεχομένως ορθότερο είναι να ιδωθεί υπό το ανωτέρω πρίσμα και να μην γίνεται δεκτή αβίαστα σε κάθε περίπτωση εργατικού ατυχήματος. Αποτελεσματικότερη η έρευνα εάν ως ΤΑ παρέβη τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις του από τα άρθρα 14 και 15 ν. 3850/3010 και εάν ένεκα της παραβάσεως αυτών επήλθε αιτιωδώς

εργατικό ατύχημα, δηλαδή να ερευνάνται εάν συντρέχουν όλοι οι όροι της αδικοπρακτικής ευθύνης. Τελικά θα πρέπει να αναζητηθεί η τυχόν αστική ευθύνη του ΤΑ στην κατ' ουσία και κατά περίπτωση έρευνα των προϋποθέσεων της αδικοπρακτικής ευθύνης, ήτοι του νόμιμου λόγου ευθύνης, της ζημίας και του αιτιώδους συνδέσμου ανάμεσα στο νόμιμο λόγο ευθύνης και στη ζημία, χωρίς να θεωρείται η υπαιτιότητα ή η αιτιώδης συνάφεια εκ των προτέρων δεδομένη. Άλλωστε, υπενθυμίζεται, ότι και ο ΤΑ είναι κατ' ουσίαν εργαζόμενος, απλώς έχει εξειδικευμένες γνώσεις.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Συνοψίζοντας, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο Τεχνικός Ασφαλείας είναι όργανο για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Σε περίπτωση μη επέλευσης εργατικού ατυχήματος, δεν τίθεται καν ζήτημα αστικής ευθύνης, ενώ σε περίπτωση πλήρους συμμόρφωσης του Τεχνικού Ασφαλείας με το νομικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων του, ο τελευταίος δεν υπέχει αστική ευθύνη. Εάν όμως συμβεί εργατικό ατύχημα, εφαρμοστές οι ρυθμίσεις για την αστική ευθύνη του εργοδότη και των υπ' αυτού προστηθέντων, και όχι για τα τρίτα, διάφορα του εργοδότη, πρόσωπα. Έτσι, εάν ο παθών εργαζόμενος, ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ, ζήτημα καταβολής αποζημίωσης του Τεχνικού Ασφαλείας για περιουσιακή ζημία ανακύπτει μόνο σε περίπτωση δόλου του, ενώ εάν δεν ανήκει στην ασφάλιση του ΙΚΑ, ανακύπτει και σε περίπτωση «ειδικής αμέλειας». Χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη αναζητείται κατά τις διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου, σε κάθε περίπτωση. Πάντοτε η ευθύνη του είναι υποκειμενική, πλην όμως στην περίπτωση της «ειδικής αμέλειας» συγχωνεύεται η παρανομία με την υπαιτιότητα. Τότε επέρχονται ανεπιεική αποτελέσματα για τον Τεχνικό Ασφαλείας, ο οποίος αντιμετωπίζει «τεκμήριο ευθύνης» για κάθε εργατικό ατύχημα, εάν παρέβη τις εκ του νόμου αρμοδιότητες και υποχρεώσεις. Γι' αυτό θα μπορούσε, προληπτικά, να ληφθεί υπόψη ο ιδιαίτερος ρόλος του Τεχνικού Ασφαλείας, όπως αυτός αναπτύσσεται στο γράμμα και διέπεται από το πνεύμα του νόμου. Θα πρέπει να ερευνάνται πάντα ποιες από τις υποχρεώσεις του παρέβη, εάν αυτές εντάσσονται στο γράμμα και πνεύμα του νόμου, εάν τις παρέβη υπαίτια και εάν η παράβαση αυτών οδήγησε αιτιωδώς σε εργατικό ατύχημα. Αυτά είναι ζητήματα που δεν πρέπει να προσπερνώνται αλλά ούτε και να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη αυστηρότητα. Εάν δεν βρεθεί η χρυσή τομή, θίγεται ο λειτουργικό ρόλος του Τεχνικού Ασφαλείας και άρα κινδυνεύει το αγαθό της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων. Τελικά, και στη νομική επιστήμη, πρέπει να ισχύει το «*κάλλιο προλαμβάνειν, παρά θεραπεύειν*» και υπό αυτή την έννοια, το πνεύμα της παρούσας μελέτης συμπορεύεται με την ιδέα της πρόληψης, που προάγεται με το 1^ο Συνέδριο για την Υγεία και Ασφάλεια της Εργασίας.

ⁱ **Ν. Σαραφόπουλος**, Εργατικά Ατυχήματα, Ικανά και αναγκαία στοιχεία, ΕΕργΔ 2009, σελ 878, **Κ. Πετίνης**, Μέτρα ασφαλείας σε τεχνικά έργα, ΔΕΝ 2006, σελ 1252 – 1253, **Π. Παυλάκης**, Ατυχήματα εργασίας, αίτια και μέτρα προληψείας αυτών, 1947, σελ 15 επ.

ⁱⁱ **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις, 2009, σελ 968, **Γ. Κρίππας**, Το εργατικό ατύχημα ως συνέπεια παραβάσεως της υποχρεώσεως πρόνοιας του Εργοδότη, ΕΕργΔ 1975, σελ 385 επ., **Δ. Παπαδημητρίου**, Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕλλΔνη 1978, σελ 409, **Αρ. Καμπάντας**, Εργατικά ζητήματα για μισθωτούς και εργοδότες, γ' έκδοση, 1993, σελ 13.

ⁱⁱⁱ Πηγή νομοθετημάτων **Υπουργείο Εργασίας** (πρόλογος Κων/νου Λάσκαρη, Υπουργού Εργασίας), Συλλογή – Κωδικοποίηση Εργατικής Νομοθεσίας, τ. Α', 1981, σελ 406 επ, **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές σχέσεις, 2009, σελ 971, **Χ. Γκούτος/Γ. Λεβέντης**, Εργατική Νομοθεσία, τ. Β', 1988, σελ 53-102 και 109-117, **Ι. Κουκιάδης**, Βασικοί Εργατικοί Νόμοι, 2000, σελ 341 επ., **Μ. Κρητικός/Ι. Ζάρρας**, Εργατική και Κοινωνική Νομοθεσία, 1929, σελ 109-120, **Π. Ραπαρτζής**, Διαρκής Κώδιξ της Ισχυούσης Νομοθεσίας, Εργατική Νομοθεσία, τ. 15 (3) Κεφ. Λ, σελ 283 επ., **Ε. Δημητρακόπουλου**, Εργατική Νομοθεσία, 1956, σελ 32-39, **Χ. Γκούτος/Γ. Λεβέντης**, Εργατική Νομοθεσία, τ. Β', 1988, σελ 109-113, και στον ιστότοπο του **Ελληνικού Ινστιτούτου Υγιεινής & Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛ.ΙΝ.Υ.Α.Ε)**, www.elinyae.gr/el/category_details.jsp.

^{iv} **Ι. Κουκιάδης**, Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το Δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας, σειρά Juris Prudentia, 2009, σελ 542

^v **Β. Γαμβρουδής**, Το Δίκαιο στις Εργασιακές Σχέσεις, Πρακτικός Οδηγός, 2006, σελ 471, **Δ. Ζερδελής**, Εργατικό Δίκαιο, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις, 2006, σελ 817.

^{vi} **Ι. Κατράς**, Υγιεινή και Ασφάλεια των Εργαζομένων (Ν. 1568/1985), ΕλλΔνη 1986, σελ 451-465,

^{vii} **Ι. Κουκιάδης**, Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το Δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας, σειρά Juris Prudentia, 2009, σελ 542

^{viii} **Αιτιολογική Έκθεση** προς τη Βουλή των Ελλήνων, για το σχέδιο Νόμου “Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων”, σελ 1η – 2η.

^{ix} **ΕφΠειρ 907/1994**, ΑρχΝ 1995, σελ 522 επ.

^x Όπου αναφέρονται τα άρθρα χωρίς να έπεται το νομοθέτημα, θεωρείται ότι αφορούν άρθρα του ν. 3850/2010 “Κώδικας για την Υγεία και Ασφάλεια των Εργαζομένων”

^{xi} **Χ. Καρατζάς**, Υγιεινή και Ασφάλεια των Εργαζομένων. Η υπερβολή του νόμου και οι δυνατές εξαιρέσεις – Τεχνικός Ασφαλείας, ΔΕΝ 2002, σελ 167.

^{xii} **Ι. Κουκιάδης**, Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το Δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας, σειρά Juris Prudentia, 2009, σελ 552.

- ^{xiii} **Ι. Κατράς**, Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων (Νόμος 1568/1985), ΕλλΔνη 1986, σελ 457.
- ^{xiv} **ΜΠρωτΠειρ 42/1994**, ΕΝαυτΔ 1994, σελ 217.
- ^{xv} **Λ. Αυδής**, Ζητήματα αμοιβής και καταγγελίας της συμβάσεως του τεχνικού ασφαλείας, ΔΕΝ 1990, σελ 466.
- ^{xvi} **Λ. Αυδής**, Ζητήματα αμοιβής και καταγγελίας της συμβάσεως του τεχνικού ασφαλείας, ΔΕΝ 1990, σελ 466, **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 974.
- ^{xvii} **Λ. Αυδής**, Ζητήματα αμοιβής και καταγγελίας της συμβάσεως του τεχνικού ασφαλείας, ΔΕΝ 1990, σελ 466.
- ^{xviii} **ΑΠ 185/2000**, Δ/νη 2000, σελ 1008 επ και **ΕφΘεσσ 2039/2006**, Αρμ 2006, σελ 1598, με παρατηρήσεις Δ. Σιδέρη, **ΕφΠειρ 907/1994**, ΑρχΝ 1995, σελ 522
- ^{xix} **252/2009 Γνμδ ΝΣΚ**, ΤΝΠ Νόμος
- ^{xx} **ΑΠ 185/2000**, Δ/νη 2000, σελ 1008 επ, **ΑΠ 225/1997**, ΔΕΕ 1998, σελ 521 και **ΕφΘεσσ 2039/2006**, Αρμ 2006, σελ 1598, με παρατηρήσεις Δ. Σιδέρη, **ΕφΠειρ 907/1994**, ΑρχΝ 1995, σελ 522 και **ΜΠρΘεσσ 380/1990**, ΔΕΝ 1991, σελ 24.
- ^{xxi} **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 975.
- ^{xxii} **Λ. Αυδής**, Ζητήματα αμοιβής και καταγγελίας της συμβάσεως του τεχνικού ασφαλείας, ΔΕΝ 1990, σελ 468.
- ^{xxiii} **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 975 και **ΕφΘεσσ 2039/2006**, Αρμ 2006, σελ 1598, με παρατηρήσεις Δ. Σιδέρη, **ΕφΠειρ 907/1994**, ΑρχΝ 1995, σελ 522 και **ΜΠρΘεσσ 380/1990**, ΔΕΝ 1991, σελ 24.
- ^{xxiv} **Μ. Λεοντάρης**, Γραφειοκρατικές διατυπώσεις προσλήψεως μισθωτών, Λογ. 2004, σελ 1545.
- ^{xxv} **Α. Τσίνας**, Τεχνικός Ασφαλείας – Γιατρός Εργασίας, Επιθ-Εργ 2005, σελ 661, **Κ. Λάμπου**, Τεχνικός Ασφαλείας – Γιατρός Εργασίας, Επιθ-Εργ 2001, σελ 775.
- ^{xxvi} **ΑΠ 225/1997**, ΔΕΕ 1998, σελ 521. Επίσης η **ΑΠ 1768/1992**, ΝοΒ 1993, σελ 920, που αν και αφορά την ποινική, εντούτοις παρέχει την ορθή νομική σκέψη που μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να εφαρμοστεί και στην αστική ευθύνη.
- ^{xxvii} **ΑΠ 225/1997**, ΔΕΕ 1998, σελ 521 και **ΑΠ 1768/1992**, ΝοΒ 1993, σελ 920, ο.π.
- ^{xxviii} Ενδεικτικά **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, Εισαγ. 914 ΑΚ -938 ΑΚ, αρ. 4, **Δ. Παπαστερίου**, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου, Ι/β, 1998, σελ 90.
- ^{xxix} Ενδεικτικά **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 477, **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, Εισαγ. Άρθρο 914 ΑΚ, αρ. 7.
- ^{xxx} Ενδεικτικά **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 454
- ^{xxxi} Ενδεικτικά **Δ. Παπαστερίου**, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου, Ι/β, 1998, σελ 90 – 91.
- ^{xxxii} Ενδεικτικά **Α. Τούσης**, Εργατικών Δίκαιον, τ. Β', 1960, σελ 30- 37, με περαιτέρω παραπομπές σε βιβλιογραφία, **Α. Λιτζερόπουλος**, Η εξ εργατικών ατυχημάτων ευθύνη, 1937, σελ 11.
- ^{xxxiii} Ενδεικτικά **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 533 -536
- ^{xxxiv} **Μ. Σταθόπουλος**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 922 ΑΚ, αρ. 29, 30, **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 535.
- ^{xxxv} **ΑΠ 185/2000**, Δ/νη 2000, σελ 1008 επ και **ΕφΘεσσ 2039/2006**, Αρμ 2006, σελ 1598, με παρατηρήσεις Δ. Σιδέρη, **ΕφΠειρ 907/1994**, ΑρχΝ 1995, σελ 522 και **Λ. Αυδής**, Ζητήματα αμοιβής και καταγγελίας της συμβάσεως του τεχνικού ασφαλείας, ΔΕΝ 1990, σελ 466.
- ^{xxxvi} **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 539, **Γ. Αρχανιωτάκης**, Η ευθύνη του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, διδ. διατρ. 1989, σελ 65.
- ^{xxxvii} **Μ. Σταθόπουλος**, σε ΑΚ σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 922 ΑΚ, αρ. 29, 30, **Γ. Αρχανιωτάκης**, Η ευθύνη του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, διδ. διατρ. 1989, σελ 68.
- ^{xxxviii} **ΟΛΑΠ 1267/1976**, ΕΕργΔ 1977, σελ 198 επ, **ΟΛΑΠ 1117/1986**, ΕλλΔνη 1987, σελ 113 επ.
- ^{xxxix} **Α. Καρακατσάνης**, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 1987, σελ 227-236, **Δ. Παπαδημητρίου**, Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕλλΔνη 1978, σελ 410, **Ι. Ληξουριώτης**, Εργατικό ατύχημα, 4ος τόμος σειράς Πρακτική Εφαρμογή Εργατικού Δικαίου, 2002, σελ 29, **Κ. Λάμπου**, Εργατικά Ατυχήματα, Επιθ-Εργ, σελ 195.
- ^{xl} **Ι. Χατζοπούλου**, Εργατικά Ατυχήματα, έννοια – πρόληψη – αποζημίωση σε περίπτωση επέλευσης αυτών, Αρμ. 2004, σελ 1131.
- ^{xli} **Α. Τούσης**, Εργατικών Δίκαιον, σελ 30, **Γ. Μαντζούφας**, Ενοχικών Δίκαιον, γ' έκδοση, 1959, σελ 522-523.
- ^{xlii} **ΟΛΑΠ 1267/1976**, ΕλλΔνη 1977, σελ 198 επ., **ΟΛΑΠ 1117/1986**, ΕλλΔνη 1987, σελ 113 επ.
- ^{xliiii} **Κ. Ρούσσο**, Αστική Ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, σελ 865 επ. (872).
- ^{xliv} Ενδεικτικά πρόσφατη νμλγ ΑΠ 249/2010, ΑΠ 324/2010, ΑΠ 578/2009, ΑΠ 654/2009, ΑΠ 2077/2009, ΤΝΠ Νόμος
- ^{xliv} **Ι. Πίκουλας**, Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 2002, σελ 76-77.
- ^{xlv} **Ι. Κουκιιάδης**, Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το Δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας, σειρά Juris Prudentia, 2009, σελ 563.
- ^{xlvii} **Κ. Ρούσσο**, Αστική Ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, σελ 865.
- ^{xlviii} **Α. Καρακατσάνης**, Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 1987, σελ 234.
- ^{xlix} **Ι. Κουκιιάδης**, Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το Δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας, σειρά Juris Prudentia, 2009, σελ 562.
- ^l **Κ. Λαναράς**, Η ασφάλιση στο ΙΚΑ, 1990, σελ 341 επ., **Κ. Λαναράς**, Νομοθεσία Εργατική και Ασφαλιστική, Εφαρμογή – Νομολογία – Ερμηνεία, 2009, σελ 277, **Δ. Παπαδημητρίου**, Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕλλΔνη 1978, σελ 417.
- ^{li} **Κ. Λάμπου**, Εργατικό Ατύχημα, Επιθ-Εργ 2001, σελ 678.
- ^{lii} **Β. Γαμβρουδής**, Τα εργατικά ατυχήματα, Επιθ-ΙΚΑ, 2004, σελ 984, **Ι. Πίκουλας**, Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 1996, σελ 219, **Π. Ζιάννης**, Εργατικά διαφοραί, 1988, σελ 137.
- ^{liii} **ΟΛΑΠ 1267/1976**, ΕλλΔνη 1977, σελ 198 επ., **Δ. Παπαδημητρίου**, Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕλλΔνη 1978, σελ 415.
- ^{liv} **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 989.
- ^{lv} **ΕφΑθ 1048/1999**, ΕλλΔνη 1999, σελ 1602, **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 989.
- ^{lvi} **Κ. Ρούσσο**, Αστική Ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, σελ 865 επ.
- ^{lvii} **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 518-520
- ^{lviii} **ΟΛΑΠ 1267/1976**, ΕλλΔνη 1977, σελ 198 επ.
- ^{lix} **ΑΠ 414/1975**, ΔΕΝ 1975, σελ 563, και **Στ. Βλαστός**, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις (ουσιαστικά και δικονομικά ζητήματα), 2005, σελ 986, 996-997.

-
- ^{ix} **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 8,
- ^{ixi} **Β. Βαθρακοκοίλης**, ΕρΝομΑΚ, 2002, 914, αρ. 29.
- ^{ixii} **ΑΠ 225/1997**, ΔΕΕ 1998, σελ 521. Επίσης η **ΑΠ 1768/1992**, ΝοΒ 1993, σελ 920, που αν και αφορά την ποινική, εντούτοις παρέχει την ορθή νομική σκέψη που μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να εφαρμοστεί και στην αστική ευθύνη.
- ^{ixiii} **Μ. Σταθόπουλος**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 330 ΑΚ, αρ. 13.
- ^{ixiv} **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 480-481.
- ^{ixv} **Μ. Σταθόπουλος**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 330 ΑΚ, αρ. 30 επ, 39
- ^{ixvi} **Κ. Ρούσσος**, Αστική Ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, σελ 871.
- ^{ixvii} **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 671.
- ^{ixviii} **Κ. Ρούσσος**, Αστική Ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, σελ 872.
- ^{ixix} **Β. Βαθρακοκοίλης**, ΕρΝομΑΚ, 2002, 914, αρ. 41.
- ^{ixx} βλ. ενδεικτικά **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 518-520.
- ^{ixxi} **Β. Βαθρακοκοίλης**, ΕρΝομΑΚ, 2002, 914, αρ. 34.
- ^{ixxii} Κατά την ορθότερη άποψη, **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 26.
- ^{ixxiii} **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 44.
- ^{ixxiv} **Β. Βαθρακοκοίλης**, ΕρΝομΑΚ, 2002, 914, αρ. 38, **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 50.
- ^{ixxv} Ενδεικτικά **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 31, **Π. Κορνηλάκης**, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 2002, σελ 520 - 526.
- ^{ixxvi} **Απ. Γεωργιάδης**, σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, 914 ΑΚ, αρ. 1.
- ^{ixxvii} **ΕιρΑθ 2396/2005**, ΤΝΠ Νόμος.
- ^{ixxviii} **ΕφΛαρ 426/2007**, Δικογρ. 2007, σελ 353.
- ^{ixxix} **ΑΠ 963/2007**, ΤΝΠ Νόμος.
- ^{ixxx} **ΑΠ 597/2008**, ΤΝΠ Νόμος.